

# ANADOLU’NUN EN ESKİ BELGELERİNE GÖRE ANADOLU VE MEZOPOTAMYA’DA *DAMUM* (KAN) KAVRAMI VE BU KAVRAMI İÇEREN İKİ YENİ BELGE

## THE CONCEPT OF *DAMUM* (BLOOD) IN ANATOLIA AND MESOPOTAMIA ACCORDING TO ANATOLIA’S OLDEST DOCUMENTS AND TWO NEW KÜLTEPE TEXTS CONTAINING THIS CONCEPT

HAKAN EROL\*

KORAY TOPTAŞ\*\*

Sorumlu Yazar

### Öz

Bu çalışmada, Anadolu’nun En eski yazılı belgeleri olan Eski Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’ne ait Kültepe metinleri ışığında, Anadolu ve Mezopotamya toplumlarında önemli bir kültürel öge olan kan kavramı kapsamlı şekilde analiz edilmektedir. Kültepe metinlerinde geçen *damum* (kan) kelimesi, çoğunlukla soyut anlamlarda kullanılmıştır. Terim genellikle “cinayet” ve cinayet sonucu ölenin yakınına ödenen “kan parası” anlamında geçerken, “kan evi” ve “kan yemini” ifadeleri de bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca “soy, gen” ve muhtemelen “intikam” anlamlarında da kullanılmıştır. Kavram, sihirselsel ikilemelerde, nadiren de kırmızı rengi ve ağaç özünü ifade etmek için geçmektedir. Makalede, Kültepe tabletlerinde, farklı bağlamlarda ve çeşitli anlamlarda kullanılan *damum* kavramı üzerinde detaylıca durularak, bu kavramın anlam çeşitliliğine dair metinlerden örneklerle analizler yapılacak, anlamsal ve kültürel kapsamı ve günümüze yansımaları üzerinde durulacaktır. Günümüze yansımaları Anadolu ve Türk kültürü kapsamında ele alınacaktır. Ayrıca, biri daha önce yayımlanmamış, diğeri kısmen yayımlanmış kan kavramıyla ilgili iki Kültepe tabletinin epigrafik analizine yer verilecektir.

**Anahtar kelimeler:** *Anadolu, Asur, çivi yazısı, kan kavramı, kültür.*

### Abstract

In this study, based on the Kültepe texts from the Old Assyrian Trade Colony Period, which are the oldest written documents of Anatolia, the concept of blood, an important cultural element in Anatolian and Mesopotamian societies, is comprehensively analysed. The word *damum* (blood), which appears in the Kültepe texts, is mostly used in abstract senses. The term generally refers to “murder” and the “blood Money” paid to the relative of the murdered person, while expressions such as “blood house” and “blood oath” can also be evaluated in this context. It is also used in the sense of “lineage, gene,” and possibly “revenge.” The concept rarely

EROL Hakan, TOPTAŞ, Koray. “Anadolu’nun En Eski Belgelerine Göre Anadolu ve Mezopotamya’da *Damum* (Kan) Kavramı ve Bu Kavramı İçeren İki Yeni Belge”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 116 (Aralık 2025), s. 569-594. DOI: 10.60163/tkhcbva.1669879

\* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, DTCE, Eskiçağ Dilleri Ve Kültürleri Bölümü, Sumeroloji Anabilim Dalı, E-mail: herol@ankara.edu.tr, ORCID:0000-0003-0089-1010

\*\* Doç. Dr., Gazı Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi, E-mail: koraytoptas@gazi.edu.tr, ORCID:0000-0003-0897-3918

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 123K488 numaralı proje ile desteklenmiştir. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK’a teşekkürlerimizi sunarız.

appears in magical duplications, and occasionally refers to the colour red and tree sap. In the article, detailed analyses of the concept *damum*, which is used in different contexts and with various meanings in the Kültepe tablets, will be conducted with examples from the texts, focusing on its semantic and cultural scope and its reflections on the present day. Its reflections will be discussed within the scope of Anatolian and Turkish culture. In addition, the epigraphic analysis of two Kültepe tablets related to the concept of blood, one previously unpublished and the other partially published, will be included.

**Key words:** *Anatolia, Assyria, cuneiform, blood concept, culture.*

## Giriş

İlk olarak Akad İmparatorluğu'nun daha sonra III. Ur Devleti'nin hakimiyeti altındaki Asur şehri, MÖ 2. binyılın başlarında Kuzey Mezopotamya'da önemli bir şehir devleti haline gelmiştir. Eski Asur hanedanının ilk krallarından İlişuma ve I. İrişum'un vergileri azaltma ve çevre ülkelerden tüccarları kente çekmek amacıyla tekelleri kaldırma gibi ekonomik girişimleri sayesinde kısa sürede uluslararası ticaretin önemli bir merkezi olmuştur (Larsen, 2015, 147-148; Günbattı, 2017, 27-28). Bu dönem Anadolu Tarihi açısından önemli bir evreyi temsil etmektedir. Eski Asur Ticaret Kolonileri Dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Asurlu tüccarlar özellikle merkez Anadolu'da ve kısmen Kuzey Suriye'de ticari koloniler (*kārum*) ve istasyonlar (*wabartum*) kurarak bu merkezlerin birçoğunda kalıcı olarak yerleşmişler ve Anadolu'yu yazı ile tanıştırmışlardır (Larsen, 2007, 93; Larsen, 2011a, 64). Bugüne kadar yapılan arkeolojik kazılar sayesinde ortaya çıkarılan tablet sayısı 23 bini geçmiştir (Michel, 2017, 80-107; Hertel, 2013, 1). Neredeyse tamamı kolonilerin merkezi olan Kültepe-Kaniş'te ortaya çıkarılan Eski Asurca çivi yazılı belgeler sayesinde Anadolu ile ilgili ilk tarihi bilgilere ulaşılabilmektedir (Michel, 2017, 80; Larsen, 2015, 83-84; Veenhof, 2010, 39; Veenhof 2011, 56-57).

Kültepe arşivleri, Anadolu'ya yabancı olan fakat zaman içinde yerel halk ile kaynaştıkları ve kısmen uyum sağladıkları görülen Asurlu tüccarların özellikle ticari faaliyetlerini içeren mektuplar, sözleşmeler, hukuki belgeler, notlar ve memorandumlar gibi çeşitli türdeki belgelerden oluşmaktadır (Larsen, 2011b, 75). Çeşitli konularda ve farklı türlerde oluşturulan belgeler esasen daha çok ekonomik konulara dair olsa da Anadolu hakkında ilk tarihi bilgileri edindiğimiz Anadolu'nun en eski yazılı kaynaklarıdır (Veenhof, 2008, 147-246; Veenhof ve Eidem, 2008, 41-55). Biz bu çalışmada Asurlu tüccarların arşivlerinden ortaya çıkarılan tabletlerdeki bilgilerden hareketle Eski Anadolu ve Mezopotamya topluluklarında “kan (*damum*)” kavramını semantik ve kültürel açıdan değerlendireceğiz. Günümüz toplumlarında kan kavramı, oldukça derin ve zengin bir anlamsal çeşitliliğe sahiptir. Kan, somut anlamda, canlı bedeninde yaşamsal bir sıvı olmasının dışında akrabalık, bağlılık, sadakat, suç, kefarete vb birçok konunun öznesi ya da nesnesi olmuş; renginden dolayı birçok nesneye ya ismini vermiş ya da nesnelerin niteleyicisi olmuştur. Kültepe belgeleri, modern dillerde, örneğin Türkçede görülen kan teriminin bu anlam zenginliğinin antik dillerden Akadca için de geçerli olduğunu göstermektedir. Kültepe metinlerinde kan kavramının özellikle “kan parası” ve “cinayet” anlamında kullanıldığını görmekteyiz. Bu anlamın kültürel ve hukuki bir uygulamaya işaret ettiği açıktır. Bunun dışında, eşyaların kırmızı rengine atfen ya cins isim ya da sıfat olarak “kan” teriminin kullanıldığı örnekler de söz konusudur. Kültepe'den bir inkantason

metninde, kan kavramının sihirsel sözcükleri meydana getirmek için kullanıldığı; bir ticari anlaşma belgesinde ise yemin ritüelinin uygulaması sırasında mecazi bir anlam için de kullanıldığı görülmektedir. Belgeler arasında kan kavramının “soy” ya da “akrabalık” bağlarının ifadesi için de tercih edilebildiğini gösteren örnekler mevcuttur. Bu çalışmada kan kavramının kullanımlarına ilişkin metinlerden örnekler verilerek, gerekli çıkarımlar ve değerlendirmeler yapılacak, kavram anlamsal ve kültürel açıdan ele alınarak günümüze yansımaları üzerinde durulacaktır. Ayrıca makale, kan kavramının geçtiği biri daha önce yayımlanmamış, diğeri kısmen yayımlanmış ancak detaylıca değerlendirilmemiş Eski Asurca iki belgenin epigrafik yayımını ve detaylı analizini içermektedir.

Bu genel çerçevede bakıldığında, Kültepe tabletlerindeki kan anlayışının, günümüz eski Türk toplumlarının ve Alevi-Bektaşî yolunun “kan” kavramına getirdiği bir dizi hukuki, kültürel ve inanç temelli refleksi benzeştiği söylenebilir. Özellikle “kan akıtma, kin gütme veya barışçı bir çözüme kavuşma” ile ilgili mekanizmaların her daim toplumsal ve dini/kültürel ritüellerin bir parçası hâline geldiği görülmektedir. Eski Anadolu ve Asur’da görülen kan kavramına ilişkin uygulamalar hem hukuki hem de kültürel boyutlarıyla günümüzde de izlerini sürdürmektedir. Kanın toplumsal ve kültürel bağlamlardaki anlam çeşitliliği, halk bilimi açısından kadim toplulukların günümüze kadar taşınan değerlerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

### **Kültepe Metinlerinde *damum***

CAD D, 75-80’da Akadca *damum* kelimesinin kan, kan parası, cinayet, katletme, soy, ağaç özü (reçine) anlamlarında ve kırmızı rengi ifade etmek için kullanıldığı belirtilmektedir. Terim Kültepe belgelerinde hemen hemen aynı anlamsal bağlamlarda geçmektedir. “kan” karşılığındaki *damum* kelimesi ile gerçek ve somut anlamıyla sadece iki Kültepe metninde karşılaşılmaktadır. Bunlardan biri, Asurlu tüccarların eşek kervanlarının Suriye steplerinden Anadolu Platosuna geçtikleri dağlık bir bölgede olması gereken adı belirtilmemiş bir şehir ile Asur otoriteleri arasında düzenlenmiş bir ticari antlaşmanın ikinci kısmını içeren Kt n/k 794 (Çeçen ve Hecker 1995) numaraları belgedir. Belgede anlaşma şartlarının maddeleri sıralandıktan sonra “yemin seremonisine” yer verilir. Antlaşmanın yemin kısmında, yerel kral ve muhtemelen onun erkânı, antlaşmanın şartlarına uymamaları durumunda “kanlarının kadehteki gibi akmasını” dileyerek antlaşmaya olan bağlılıklarını ifade etmişlerdir.<sup>1</sup> Dolayısıyla, kanın kadehteki sıvı gibi dökülmesi mecaz ifadesiyle kanın “oluk oluk akması” yani toplu bir şekilde yok olma veya bütün bir toplumun felakete uğraması kastedilmiş olmalıdır. Yaklaşık dört bin yıl önce yazılmış bir metninde geçen bu ifade, kan kavramının günümüzdeki farklı dil ve kültürlerde de benzer şekilde kullanımını

<sup>1</sup> Kt n/k 794: 29-42) *a-na A-šur a-na 4İM a-na er<sup>1</sup>-ši-tim ü e-tá-me ša a-bi-šu qá-sú i-ší : pá-šu-ur-šu ú ku-sí-šu i-ba-la-ká-at ru<sup>2</sup>-qá<sup>2</sup>-am ü ká-sú ú-ma-li-ma it-bu-uk um-ma ru-ba-ú-um-ma x ZU i ma as-li-ma ü-sá-pi-hi-ni um-ma šu-nu-ma šu-ma ma-mi-it-ku-nu ni-na-dí da-ma-ni ki-ma ká-sí-im lu ta-bi-ik “Tanrı Aššur için, tanrı Adad için, yeraltı (tanrıları) için ve atalarının ruhları için elini kaldırdı; masasını ve sandalyesini geçti ve bir kaseyi ve kadehini doldurup döktü ve kral şöyle (dedi): ‘..... bizi dağtısın’. Onlar (da) şöyle (dediler): eğer yemininizi atarsak (size verdiğimiz yemini tutmazsak) kanımız bu kadehteki gibi dökülsün”.*

sürdürmesi bakımından dikkate değerdir. “Kan” teriminin, mecazi bir bağlam içinde de olsa, gerçek anlamında geçtiği diğer Kültepe metni AKT IV, 53’tür (Kt o/k 86). Belge İddin-Suen adlı bir Asurlu tüccarın temsilcilerine ve İrbi-Adad’a gönderdiği, yün satın alımıyla ilgili bir mektuptur. İddin-Suen mektubunda, İrbi-Adad’a verdiği 20 *mina* ağırlığında bir kazanın ve bir miktar gümüşün Anadolu’lu yerli bir şahsa ait olduğunu belirtmekte, kazanı satarak kaliteli yün alması ve daha sonra bu yünü kendisine göndermesi talimatını vermektedir. Kazanın karşılığı olan yünün kendine gönderilmemesi durumunda zor durumda kalacağından korkarak, belki de “bana sıkıntı yaratmamasın” veya “başımı belaya sokmasın” anlamında -muhtemelen Asurca bir deyim olan- “yerli, kanımı içmesin” ifadesini kullanmıştır. Bu yönüyle mektubu yazan kişi kazanın sahibi olan yerlinin ödemeyi alamadığında kendisine zarar vermesinden çekinmiş belki de hayatının tehlikeye girebileceğini ifade etmek istemiş olabilir.<sup>2</sup>

Kültepe tabletlerinde *damum* terimi daha çok “kan parası” ve “cinayet, kan dökme” karşılığında soyut anlamda kullanılmıştır. İlk kez bu makalede tanıttığımız belgede de “cinayet” anlamında karşılaşılan terim, belgelerde bu anlamıyla daha az görülmektedir.<sup>3</sup> *damum* teriminin, çoğu durumda, “kan parası” için mi yoksa “cinayet” için mi kullanıldığı açık olsa da bazı durumlarda gerçekte hangi anlamda kullanıldığını tespit etmek zordur. Örneğin, *še’ā’um* “araştırmak, soruşturmak, dava açmak” fiili ile kullanıldığında hem “cinayeti araştırmak/soruşturmak” hem de “kan parasını araştırmak/soruşturmak” şeklinde her iki anlama da gelebilir.<sup>4</sup> Tespit edebildiğimiz kadarıyla “kan” kavramı 6 Kültepe metninde “cinayet, öldürmek, katletme” anlamlarında geçmektedir. Asur Devletinin temsilcileri ile Kaniş Krallığı (Kt 00/k 6),<sup>5</sup> Hahhum Krallığı (Kt 00/k 10)<sup>6</sup> ve Toros Dağları üzerindeki adı

<sup>2</sup> AKT IV, 53: 14-29) *a-ta lá tí-deš-e* KÜ.BABBAR *ú ši-ru-um ša nu-wa-e-ni a-hi a-ta šu-ma ši-ru-um ta-ad-na-at ma-lá ší-ma-am ta-al-qé-ú-ni a-ta ú ša ki-ma i-a-tí ša-áp-tám sâ-ni-qâ-ma ku-un-kâ-ma* <sup>4</sup>İM-tap-pâ-î i-š-tí a-li-ki pá-ni-im-ma <<pa-ni-im-ma>> *tâ-hi-a-šu-ma li-li-kam a-na-kam nu-a-um da-me-a lá i-ša-tí ú šu-ma ši-ra-am a-dí-ni lá ta-dí-ši me-eh-ra-tim ša ši-ri-im ú* KÜ.BABBAR *a-ta i-na ra-<mi>-ni-kâ ša-áp-tám šé-bi-lam-ma gi-mi-lam i-šé-ri-a šu-ku-un* “Gümüşün ve kazanın yerliye ait olduğunu sen bilmiyor musun? Sen kardeşimsin (lütfen); eğer kazan satıldıysa elde ettiğin bedelin hepsiyle sen ve temsilcilerim yünü (satın alıp) kontrol edin ve mühürleyin ki Adad-tappâ’ı ilk gelenle birlikte onu buraya yaklaştırsın ve gelsin (ki) burada yerli kanımı içmesin. Eğer kazanı şimdiye kadar satmadıysan kazanın (bedelinin) karşılığını ve gümüşü sen kendinden (harca) ve yünü buraya gönder ki bana iyilik yapmış ol!”

<sup>3</sup> Bunun en önemli nedeni, “cinayet işlemek, öldürmek, idam etmek” anlamındaki *du’ākum* (CDA, s. 53b; CAD D, 35-43) kelimesinin daha fazla tercih edilmesidir.

<sup>4</sup> Bkz. AKT VI-c, 527: 2, 8, 21, 25; AKT IX-a, 22: 9; VS 26, 2: 12.

<sup>5</sup> Kt 00/k 6: 39-46) *i-nu-mi da-mu-u[m]* [ša DUMU] *A-šūr i-na a-li-kâ [ú ma-t]i-kâ i-né-pu-šu-ni [hu-lu]qâ-um i-ba-ší-ú-ni [a-n]a da-me-e ší-im-t[ám] [ta-d]á-na-ni-a-tí-ma ni-du-wa-ak-šu [ša]-<sup>1</sup>ni<sup>1</sup>-a-am pu-ḥa-a[m] lá ta-dá-na-ni-a-tí [hu]-<sup>1</sup>lu<sup>1</sup>-qâ-am lu tû-ta-ru-ni* “Senin şehirde ya da ülkende bir Asurlu öldürüldüğünde (ve) mal kaybı meydana geldiğinde kan için belirlenmiş bedeli (kan parasını) bize vereceksin ve (katili) biz öldüreceğiz. (Katilin) yerine bize başkasını vermeyeceksin (ve) kayıp malı bize iade edeceksin.” (Günbattı, 2005, 762).

<sup>6</sup> Kt 00/k 10: 16’’-22’’) [... *šu-ma hu-lu-qâ-ú-um ú [da]-<sup>1</sup>mu<sup>1</sup>-ú [i-na] a-li-ku-nu Ha-hi-im* SÁ.[TU<sup>e</sup>]-<sup>1</sup>ku-nu<sup>1</sup> ú ma-tí-ku-nu i-<sup>1</sup>ba<sup>1</sup>-ší da-me lu <sup>1</sup>ta-kâ-ša<sup>1</sup>-da-ni ú a-wi-le-e [ša da]-me-šu [e]-pu-šu-ni [a-qâ]-tí-ni lu t[a-da]-na-ni-ma lu [ni]-<sup>1</sup>du<sup>1</sup>-wa-[ak] ú hu-lu-qâ-e i-n[a ke]-na-<sup>1</sup>tim<sup>1</sup> lu tû-ta-ra-ni “Eğer senin şehrin Hahhum’da, senin dağında veya senin ülkende (Asurlunun) bir kaybı veya (bir Asurluya karşı) cinayet meydana gelirse kan parasını sen elde edeceksin ve onu öldüren adamları bize vereceksin ki (onları) biz öldüreceğiz. Ayrıca kayıpları eksiksiz olarak bize iade edeceksin.” (Günbattı, 2005, 768-774).

belirtilmemiş bir şehir (Kt n/k 794)<sup>7</sup> ile yapılan ticari antlaşmalarda, ilgili krallıkların sınırları içinde Asurlu bir şahsa karşı işlenecek cinayet *damum* terimi ile ifade edilmiştir. Bu antlaşmaların tamamında, yerel yetkililer, bölgelerinde bir Asurlunun öldürülmesi durumunda cinayeti araştırmayı, kan parası ödemeyi ve katilleri Asurlu yetkililere teslim etmeyi garanti etmişlerdir.

*damum* teriminin “cinayet, kan dökme” anlamında kullanıldığı en çarpıcı örneklerden birisi Asurlu tüccarlar İnnaya ile Elâli arasındaki yazışmayı içeren CCT 4, 30a numaralı mektuptur.<sup>8</sup> Belgede, Asur otoritelerinin Hahhum Krallığından (ticari antlaşma için) yemin alması ile ilgili gelişmeler aktarılmakta ve kralın, muhtemelen sarayında meydana gelen karışıklıklar nedeniyle, kan döktüğü yani toplu infazlar yaptığı ve tahtının (artık) güvende olmadığı belirtilmektedir.

Eski Asurca belgelerde daha çok “kan parası”<sup>9</sup> anlamında kullanılan *damum* teriminin “kasti ya da kasıtsız olarak bir şahsın ölümüne neden olan başka bir kişinin (veya yakınının) öldürdüğü şahsın ailesine ya da vasisine yaptığı maddi ödeme, diyet” olarak tanımlanabilir. Bu kavramsal anlam çerçevesinde, kan parası, günümüzde dahi birçok toplumun devlet ya da teamül hukukunda varlığını sürdüren kültürel bir uygulamadır. Kültepe metinlerinde “kan parası” ifadesi sadece *damum* terimi ile ifade edilmiştir ve yaklaşık 25 kadar belgede bu anlamda geçmektedir. Yukarıda değindiğimiz üzere hem “cinayet” hem de “kan parası” aynı kelime ile aktarıldığı için hangisinin kastedildiği özellikle terimin birlikte kullanıldığı fiilden veya metnin bağlamından anlaşılabilir. Eski Asur ve Anadolu toplumlarında “kan parası” uygulamasına dair en iyi örnekler antlaşma metinlerindeki ilgili maddelerdir. Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, Asurlu ya da Anadolu birinin öldürülmesi durumunda, öncelikle katil(ler) araştırılıp tespit ediliyor ve katil (ve/veya ilgili otorite) öldürülen şahsın diyeti olarak belirlenen ücreti maktulün yakınlarına (ya da ilgili otoriteye) ödemeye zorlanıyor, bu şekilde maktulün yakınları teskin edilmiş oluyordu. Belgelerde “kan parasının” araştırılması ve tazmin edilmesi meselelerine Anadolu ve Asur otoritelerinin sıkça dâhil olduğu ve hukuki süreçlerin işletildiği görülmektedir. Kültepe tabletlerinden bilinen “*damum*” kelimesine ilişkin uygulamaları (örneğin kan parası, kan yemini, soy bağı vurgusu), sonraki yüzyıllarda gerek Türk-İslam hukuk geleneklerine yerleşen diyet uygulamasıyla, gerekse Alevi-Bektaşî inancındaki mazlum kanı ve “barışçıl çözüm” yaklaşımıyla belirli paralellikler göstermektedir (Bali, 2023, 651). Bunun yanında eski Türklerde kehanet metinlerinde kırmızı rengin

<sup>7</sup> Kt n/k 794: 7-11) ... *šu-ma da-mu i-na ma-ti-kà i-ta-áb-ši dâ-i-ki lu ta-du-nu-ni-a-ti-ma lu ni-du-ku* “Eğer senin ülkende (Asurlu birisine karşı) cinayet işlenirse katilleri bize vereceksin ve (onları) bize öldüreceğiz.” (Çeçen ve Hecker, 1995, 35-36)

<sup>8</sup> CCT 4, 30a: 1-17) *a-na I-na-a qí-bi-ma um-ma E-lá-lí-ma iš-tù a-li-kà-ni I-dí-Ku-bu-um ü ELLAT-sú 10<sup>um</sup> ša Ha-hi-im ü a-na-ku a-na É.GAL<sup>im</sup> né-ta-na-li-ma ru-ba-ú ki-ma i-ta-bu-lim i-ta-na-b[u]-lu-ni-a-ti a-ma me-eh-ra-at ma-mi-tim ša [ú-bí]-lu-ni-a-ti-ni a-na kâ-ri-im lá-pu-ta-nim ü ší-[ki-tám] ni-im-gu-ur-šu-nu-ma a-wi-lu-ú i-ta-ba-al-ku-tù LUGAL da-me e-ta-pá-ás-ma ku-sí-šu lá ta-aq-na-at ší-ik-na-tum a-hu-ra [r]u-ba-ú i-na ba-ri-šu-nu i-ta-tù-lu* “İnnaya’ya söyle! Elâli şöyle (söyler): Ben geldiğimden beri İddin-Kübum ve onun kervanı(nın adamları) ve Hahhum *kārumunun* 10 üyesi ve ben saraya çıkıp duruyoruz fakat prensler bizi ellerinden geldiğince oyalayıp duruyorlar. İşte; (sonunda) bize gönderdikleri yemin (belgesinin) kopyaları *kārum* için yazıldı ve onlarla bir anlaşmaya vardık. Ancak adamlar (fikir) değiştirdiler. Kral (sarayda?) kan döktü (/cinayetler işledi) ve (artık) tahtı güvende değil. Prensler birbirlerine bakıp duruyorlar.”

<sup>9</sup> Kültepe metinlerinde kan parası konusunda tarafımızdan yapılmış detaylı bir çalışma yayım aşamasındadır. Bu nedenle, makalemizde bu konuya yüzeysel olarak değineceğiz.

kan ile ilişkili olması dolayısıyla kan dökülmesine yorumlanmaktadır. (Ocak, 2012, 245) Bu Kültepe metinlerinde “kan”ın cinayet anlamında kullanılması ile benzer bir kullanımı ortaya koymaktadır. Elbette farklı dönem ve inanç yapısı arasında doğrudan bir tarihsel etkileşim kurmak zordur; ancak “kan”ın temel insani-dinî sembollerden biri olarak farklı coğrafyalarda, farklı yüzyıllarda benzer kavramsal işlevler üstlendiği söylenebilir.

Eski Asurcada *damum* teriminin “aile üyesi” veya “soy, akraba” anlamında da kullanıldığını gösteren sadece bir belge bulunmaktadır.<sup>10</sup> Daha önce K. Balkan tarafından kısmen yayımlanan, ancak üzerinde detaylıca durulmayan Kt b/k 95 numaralı bu önemli belgenin detaylı epigrafik yayımı ilk kez bu makalede, aşağıda yapılmıştır. Belgenin 6-7. satırlarında geçen “ben senin etimim, kanınım” ifadesi, kan kavramının, modern dillerde de karşılığını bulan, kan bağımlı yani aile/akrabalık bağımlı karşılamaşının antik dillerde de söz konusu olduğunu göstermektedir. Bu kavramın Eski Türk toplumlarında ve günümüz toplumunda da benzer şekilde aktarıldığını söyleyebiliriz. Türk gelenekleri incelendiğinde, “kan” kavramının yalnızca bedensel bir sıvı olmanın ötesinde aynı soydan olma yani akraba olmanın ifadesi olarak kullanılmaktadır (Ocak, 2012; Bali, 2023, 648-651).

*Damum* “kan” kavramının Eski Asurcada bazı deyim ya da ifadeleri teşkil etmede de kullanıldığı görülmektedir. Sadece çok kırık durumdaki tek bir Kültepe metninde karşılaştığımız *bēt damē* “kan evi” ifadesi, belgeyi yayımlayan M. T. Larsen’e göre, belki de öldürülen bir yakını için kan parası arayan veya bu parayı alan bir aileyi kastediyor olabilir.<sup>11</sup> Aynı şekilde, henüz yayımlanmamış, hasarlı durumdaki Kt k/k 2 numaralı bir mektupta “*nīš damē*”<sup>12</sup> ifadesi ile ilk kez karşılaşılmaktadır. Bu ifade, “*kan yemini*” olarak anlamlandırılması durumunda, “*hayatı üzerine yemin etmek*” şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan, kan parası için yemin etme eylemini de ifade ediyor olabilir.<sup>13</sup> Ne yazık ki belgede ifadenin geçtiği kısımdaki kırık sebebiyle işaretlerin eksik olması kontektsten yorum yapmayı da imkânsız kılmaktadır. Buradaki kullanımın belki de Eski Türklerde görülen kan kardeşliğine benzer ritüel bir anlamı temsil ettiği düşünülebilir. Eski Türklerde bir kaptan kan içerek kardeşlik bağı tesis eden kişilerin aralarındaki dostluğu bağlayıcı bir temele oturttukları düşünülebilir. Aynı şekilde Kültepe’de görülen “kan yemini” bağlayıcı ve pekiştirici bir işleve sahip olabilir (Kafesoğlu, 1997, 279).

*Damum* kelimesi, “kara köpeğe” karşı yapılmış bir koruyucu büyü metni olan Kt a/k 611’de “*damum damamum*” şeklinde, ikileme olarak geçmektedir.<sup>14</sup> Büyü girizgahı denilebilecek bu kelime ikilemesi, metnin türü bakımından,

<sup>10</sup> Kelimenin bu anlamıyla Eski Babilce belgelerde daha sık geçtiği görülmektedir (bkz. CAD D, 79b).

<sup>11</sup> AKT VI-e, 1086: 1’-8’) [...] *a ša iš-ti* [...] *na-a*] *m-e-dim* [...] *i-na* É *da-me* [...] LUG]AL-*Sû-in* [...] [x] *mu iz-me-ru-ma* [...] *li-mi* 80 5/6 *ma-’[na URUDU]* [...] LU]GAL-*Sû-i*[n...] [...] *dî-im* [...] “... ile olan ..... çoğunluğun ... kan evinde ... Şarrum-Suen ... hesapladılar ve ... [x] bin 80 5/6 *mina* bakır ... Şarrum-Suen ... (Belgenin yorumu için bkz. AKT VI-e, s. 223.)

<sup>12</sup> Kt k/k 2: 27-28) *a-na-ku i-na a-lim*<sup>ki</sup> [x x] *ni-iš da-me-e e-[x x]* “Ben Asur’da [...] kan yemini [...]”. Metindeki kırık kısmı belki şu şekilde de düşünmek gerekebilir: *a-na-ku i-na a-lim*<sup>ki</sup> [ú *Kà*]-*ni-iš da-me-e e-[x x]* “Ben Asur’da [ve Ka]niš’te kan parasını [...]”.

<sup>13</sup> Burada, *ni-iš da-me-e* ifadesinin *šamā’um* “duymak, işitmek” fiilin farklı bir çekimi olabileceği ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekir.

<sup>14</sup> Kt a/k 611: 1-5) *da-mu-um da-ma-mu-um kâ-al-bu-um ša-al-mu-um i-ti-li-im ra-bi-iš ú-gá-a* İLLAT-*tám* ... “Kan! Ah kan! Siyah bir köpek tepede uzanmış; (yalnız bir) kervanı bekliyor ....”

anlamlandırılması güç bir kullanım olarak görülmektedir. Farber, bunun fonetik olarak tekrarlanan bir sözcük biriminden oluştuğunu ve tercüme edilemez bir sihirli formül olabileceğini savunmaktadır. Genellikle Eski Babil Dönemi büyü metinlerinde görülen ikileme şeklindeki yapının Kt a/k 611 dışında Kt a/k 310 ve kt 91/k 502 envanter numaralı Kültepe tabletlerinde de görülmesi Eski Asur Dönemi büyü metinlerinde de uygulandığını göstermektedir (Erol, 2014, 43-44). Aslında “kan” kelimesinin sağaltıcı büyüünün unsurlarıyla bir ilgisi görülmemektedir. Ancak Kt a/k 611’de olduğu gibi, seyahat halindeki yolculara saldırmak için gizlenen bir köpeğe karşı yapılan koruyucu büyüye Eski Babil Dönemi’ne ait bir belgede de rastlanması tesadüf olmayabilir. Dolayısıyla, bu tür inkantasyonlarda *damum* “kan” teriminin kullanılması, köpek ısırıklarının kanamaya neden olmasıyla açıklanabilir (Farber, 1981, 55-70; Veenhof, 1996, 428).

Son olarak, *damum* terimi, kanın kırmızı rengiyle ilişkilendirilerek, bir yerde altın madeninin rengini başka bir metinde ise sedir ağacının reçinesini belirtmede kullanılmıştır. Üç Asurlu şahıs arasındaki, *naruqqum*-ortaklığıyla ilgili yazışmayı içeren Kt c/k 48’de<sup>15</sup> mektubun yazarı muhataplarından kendisi için “kan (/kırmızı) altın” satın almalarını istemektedir. Her ne kadar, birkaç Kültepe metninde, bakır alaşımı fazla olduğundan rengi kırmızıya çalan altın için “kırmızı” anlamında Akadca *sāmun* ve Sumerce HU.SA terimleri kullanılmış olsa da “kan” anlamındaki *damum* teriminin de “kırmızı” rengi ifade ettiği ve bu rengin karşılığı olan *sāmun* yerine kullanıldığı açıktır (Dercksen, 2005, 26). Günümüz Türkçesinde de kırmızı renklerine atfen “kan” terimi ile teşkil edilmiş (*kan kırmızı*, *kan kelebeği*, *kan portakalı*, *kan taşı* vb.) cins isimler ve nesnelerin kırmızı renginin yoğunluğunu vurgulamak için pekiştirme sıfatları (*kan kırmızı*, *tavşankanı* vb) bulunmaktadır. Benzer şekilde, *damum* terimi HSS 10 224’te muhtemelen sedir ağacının reçinesini, ya ağacın özü/sıvısı ya da reçinenin kırmızıya çalan rengini ifade etmede kullanılmıştır. Farklı türlerde malların teslimiyle ilgili belge ne yazık ki çok hasarlıdır ve “sedirin özü/reçinesi” olarak yorumlanan, başka devirlerde de karşılaşılan *dame erenim* (CAD E, s. 278a) teriminin geçtiği bağlam tam olarak anlaşılabilir.

Yukarıdaki bütün örnekler, Eski Asurca Kültepe belgelerinde kayıtlı *damum* “kan” teriminin farklı bağlamlarda ve belge türlerinde “kan, soy, cinayet, kan parası, kırmızı renk ve reçine” anlamlarda kullanıldığına ve bazı durumlarda bir deyim ya da ifade içinde geçişine dairdir. Aşağıdaki tabloda bütün bu kullanımlar kategorize edilmiş bir şekilde belge türü, ilgili pasajların transliterasyon ve tercümeleriyle birlikte verilmiştir.

<sup>15</sup> Kt c/k 48: 35-38) ù i-na Kà-mi-işki KÙ.GÍ 1 ma-na ú 2 ma-na SÍGs ša da-me-e 8 1/2 GÍN.TA ú lu 9 GÍN.TA ša-ma-nim “Ayrıca Kaniş’te 1 mina ya da 2 mina kaliteli kan (/kırmızı) altını benim için satın alın!”

**Tablo 1:** *damum* kelimesinin Kültepe metinlerinde kullanımı.

| Belge no   | Belgenin türü ve konusu   | Transliterasyon   | Tercüme  |
|--|---|---|--|
| <b>Cinayet Anlamında Kullanımı</b>   |   |   |  |
| Kt 00/k 6<br>(Günbattu,<br>2005, 762)  | Antlaşma metni; Asur ile Kaniş arasındaki antlaşma  | “39-41) ... <i>i-nu-mi / da-mu-u[m ša DUMU] A-šur i-na a-li-kà [ú ma-t]i-kà i-né-pu-šu-ni</i> ”   | “Senin şehrinde (veya) ülkende bir Asurlu öldürüldüğünde ...”  |
| Kt 00/k 10<br>(Günbattu,<br>2005, 772)   | Antlaşma metni; Asur ile Hahhum arasındaki antlaşma   | “IV. 15'-18') ... [ <i>šu-ma hu-lu-qá-ú-um ú [da]-<sup>f</sup>mu<sup>1</sup>-ú [i-na] a-li-ku-nu Ha-hi-im SÁ.[TU<sup>e</sup>]-<sup>f</sup>ku-nu<sup>1</sup> ú ma-ti-ku-nu i-<sup>f</sup>ba<sup>1</sup>-ši ... 19') ú a-wi-le-e [ša da]-me-šu [e]-pu-šu-ni</i> ” | “... [Eğer] sizin şehriniz Hahhum'da, kırlık bölgenizde veya ülkenizin (başka bir yerinde) bir kayıp veya cinayet işlenirse ... ve onu öldüren adamları ...” |
| Kt n/k 794<br>Çeçen ve Hecker,<br>1995, 35-36;<br>Michel,<br>2008, 79;<br>Veenhof ve Eidem,<br>2008) | Antlaşma metni (ikinci kısmı); Asur ile Toros Dağlarındaki adı verilmemiş bir şehir arasındaki antlaşma   | “7-9) ... <i>šu-ma da-mu i-na ma-ti-kà i-ta-ab-ši ...</i> ”   | “... Eğer senin ülkende bir cinayet meydana gelirse ...”   |
| CCT IV, 30a<br>(Michel,<br>1991: no.<br>47, s. 71)   | Mektup; Asur ile Hahhum arasındaki antlaşma girişimleri ve Hahhum'da kralın kan dökmesi hakkında  | “13-14) LUGAL <i>da-me e-ta-pá-áš-ma ku-si-šu lá ta-aq-na-at</i> ”  | “Kral cinayetler işledi (/katliam yaptı) ve (şimdi) tahtı güvende değil.”  |
| AKT IX-a,<br>22: 4-5 ve 8-9  | Mektup; bir hizmetçinin ve Aššur-nādā'nın oğlunun cinayeti hakkında   | “4-5) <i>a-šu-mi da-me-e ša šú-ha-ri-a ú DUMU A-šur-na-da</i> ”<br>“8-9) <i>ki-ma da-me-e [ ] áš-e-ú-ma da-me-e ú-kal-lim</i> ”   | “Hizmetçimin ve Aššur-nādā'nın oğlunun cinayetleri hakkında...”<br>“Cinayetleri araştırdığım zaman [ ] cinayetleri ortaya çıkardım.”                         |
| Kt b/k 834:<br>5'-7'   | Mektup; ilk kez bu çalışmada ele alınan bu tablette kırıklar olması sebebiyle konu tam olarak anlaşılmıyor. Ancak belgede cinayet ya da ölüm durumuna ek olarak bazı mal kayıplarının giderilmesi için çaba gösterilmiştir. | “5'-7') <i>né-nu<sup>f</sup> i<sup>f</sup>-na lá me-ši-ti-ni a-na da-me-e ú hu-lu-qá-e ša É a-bi-šu-nu ni-li-kam</i> ”  | “Biz (buradan) geçişimiz olmadığı halde onların babalarının firmasının kanları (/cinayete kurban gitmeleri) ve kayıpları için buraya geldik.                 |

| <b>Kan Parası Anlamında Kullanımı</b>  |   |  |   |
|--|---|--|---|
| Kt 00/k 6<br>(Günbattı,<br>2005, 762)  | Antlaşma metni; Asur ile Kaniş arasındaki antlaşma  | “43-44) [a-n]a da-me-e šī-im-t[ám] [ta-d]á-na-ni-a-ti-ma ni-du-wa-ak-šu”   | “(Cinayet için) kan parası olarak belirlenmiş miktarı bize vereceksin ve (katili) biz öldüreceğiz.  |
| Kt 00/k 10<br>(Günbattı,<br>2005, 772) | Antlaşma metni; Asur ile Hahhum arasındaki antlaşma   | “IV. 18 <sup>2</sup> -21 <sup>2</sup> ) da-me lu ʿta-kà-ša <sup>1</sup> -da-ni ú a-wi-le-e [ša da]-me-šu [e]-pu-šu-ni [a-qá]-ti-ni lu t[a-da]-na-ni-ma lu [ni]-ʿdu <sup>1</sup> -wa-[ak]”  | “... kan parası alacaksınız ve onu öldüren adamları bizim elimize vereceksiniz ki (onları) biz öldüreceğiz.”  |
| AKT VI-c,<br>525                       | Mektup; Ali-ahum’un Asur’daki bağlantılarına yazdığı mektubun ekidir. Ali-ahum, Asur’daki Şehir meclisine başvurularak kardeşinin kan parası konusunda başarılı bir sonuca varmasına yardımcı olabilecek güçlü bir avukat bulunmasını talep ediyor.             | “19- 29) ki-ma da-me-e ša a-hi-ʿa <sup>1</sup> [ʿ]á ik-šu-d[u] ú iš-tù MU.2.ŠE KÜ.BABBAR-áp É a-bi-a ú-ša <sup>2</sup> -li <sup>2</sup> -mu-ú ú a-hi a-šu-mi ʿa <sup>1</sup> -mu-ti-šu ʿsú <sup>1</sup> -ri-e di-ku-ma a-ma-kam i-[ša-ha-a]t a-ḥa-ti-a ú me-er-a-at a-hi-a i-zi-za-ma a-lam <sup>ki</sup> mu-üh <sup>1</sup> -ʿra <sup>1</sup> -ma ra-bi-ša-am da-ʿna-am <sup>1</sup> ah-za-nim” | “Kardeşimin kan parasını elde edemediğinden ve iki yıl boyunca babamın evinin gümüşleriyle (beni) rahatsız ettiğinden ve kardeşim kesinlikle onun demiri yüzünden öldürüldüğünden dolayı, orada kız kardeşime ve erkek kardeşimin kızına yardım edin ki şehir meclisine başvurun ve benim için yetenekli bir avukat tutun.” |
| AKT VI-c,<br>526                       | Mektup; İdnaya’nın Ali-ahum ve Adida’ya yazdığı mektup. Muhtemelen Ali-ahum’un kan parası ile ilgili olarak Damiq-pī-Aššur’un üstlendiği başarısız görevden sonra Ali-ahum’un neden Kaniş kolonisinin resmi elçisi olarak görev yapmayı kabul ettiği soruluyor. | “4-7) áš-ta-na-me-ma a-na šī-ip-ru-ʿiim <sup>1</sup> A-lá-ḥu-um a-ša da-me-e i-lá-ak”  | “Ali-ahum’un kan parası için elçi olarak görev yapacağımı işitip duruyorum.”  |
| AKT VI-c,<br>527                       | Mektup devamı; Ali-ahum, Asur kolonisinin elçileriyle birlikte Ennam-Aššur’un kan parasının elde edilmesine yardım etmesi istenen Tawniya kralına gönderilmiş ancak kral, konu nedeniyle zaten çok  | “1-8) iš-ti šī-ʿip-ri-ku <sup>1</sup> -nu a-na da-me-e ša a-hi-a šé-[a]-im a-ta-lá-ak iš-ti ru-ʿba <sup>1</sup> -im Ta-am-ni-a-i-im [ni]-na-me-er-ma um-ma š[í-i]p-r[u-ma] [a-ḥ]u-ni i-na ep-ri-kà m[e-et  | “Kardeşimin kanını (/kan parasını) araştırmak üzere elçilerinizle birlikte ayrıldım. Tawniya kralıyla görüştük ve elçiler şunları söyledi: Kardeşimiz senin topraklarında   |

|               |   |  |  |
|---------------|---|--|--|
|               | fazla masraf ettiğini belirterek tekrar müdahil olmayı reddetmiştir.  | <i>né-nu ù a-hu-šu a-ba-ú-kà iš-t[i-ni da-m]e-<sup>r</sup>e<sup>1</sup> ša a-wi-lim šé-e</i><br>“20-21) <i>a-li-ik-ma da-me-e ša a-hi-a šé-e</i><br>24-25) <i>dí-ika-li-ik-ma da-me-e ša a-wi-lim / <sup>r</sup>šé-e<sup>1</sup>”</i>                | öldü. Biz ve onun kardeşi sizin babalarınız. Adamın kan parasını biziyle birlikte ara! 20-21) Git ve kardeşimin kan parasını araştır! 24-25) Git ve adamın kan parasını araştır!   |
| AKT VI-c, 528 | Mektup; Adida ve Ali-ahum’un Ennam-Aşşur’un kan parası meselesi ve bu konu hakkında İtur-ili’nin girişimleri hakkında kız kardeşleri Lamssî’ye yazdıkları mektuptur. Lamassî’nin Asur şehir meclisine başvurarak yardım talep etmesini istemektedirler. | “24-29) <i>ki-ma a-ti me-er-a-at En-um-A-šûr ù ma-li-ku-ki a-na A-lim<sup>ki</sup> a-šu-mi da-me-e En-um-A-šûr ù KÜ.BABBAR-áp É a-bi-ni ta-ta-na-lá-kà-ni Í-tur-ı-DINGIR iš-me-ma</i> ”  | “İtur-ili senin, Ennam-Aşşur’un kızının ve danışmanlarının Ennam-Assur’un kan parası ve babamızın evinin gümüşleri için devamlı olarak şehir meclisine gittiğini işitti ve ...”  |
| AKT VI-c, 530 | Mektup devamı; Kaniş <i>kārum</i> unun Ennam-Aşşur’un kan parasını araştırmada sorumluluğunu yerine getirmeyen Tawniya krallığı ile yapılacak ticaretin askıya alındığına dair aldığı karar aktarılmıştır.  | “2-10) ... <i>kà-ru-um dí-nam i-dí-in-ma a-dí da-mu ša DUMU Ša-lim-A-šûr i-kà-šu-du-ni e-ba-ar Ta-wi-ni-<sup>r</sup>a<sup>1</sup> ma-ma-an ú-lá i-kà-ba-as ù a-na e-ri-iš-ti-šu lu i-na ra-bi-ú-tim lu i-na ša-ḫu-ru-tim ma-ma-an ú-lá i-za-az</i> ” | “ <i>kārum</i> kararı verdi: Şalim-Aşşur’un kan parası elde edilinceye kadar hiç kimse Tawiniya’nın ötesine adım atmayacak ve ister büyük (tüccarlardan) ister küçük (tüccarlardan) olsun hiç kimse (Tawiniya kralının) isteğini yerine getirmeyecek.” |
| AKT VI-a, 146 | Mektup; Şalim-Aşşur, Kaniş’teki çıkarlarını temsil ettiği anlaşılan bir grup insana yazıyor. İlk bölüm, Ali-ahum’un oğlunun kan parası ve kayıp gümüşün araştırılması hakkındadır.  | “5-12) [ <i>i-nu-mi kà-ar-w[a-a ù] Pu-šu-ke-ens kà-ru-u[m ...] a-na ší-ip-ru-ti ma-šu-[mi] da-me ša DUMU A-lá-h[i-im] ù KÜ.BABBAR hu-lu-qá-e a-na [P]u-ru-uš-ha-tim iš-pu-ru [i-na pu-ùh-ri-im me-er-[e ...]’ú<sup>1</sup>-ša-zi-iz [...]</i> ”      | “ <i>Kārum</i> , Ali-ahum’un oğlunun kan parası ve kayıp gümüş nedeniyle Karwaya ve Pūšu-kēn’i Puruštattum’a elçi olarak gönderdiğinde, ... oğullarını mecliste ayağa kaldırdım ...”   |
| AKT VI-b, 500 | Hukuki metin; Ennam-Aşşur ile Enah-ilî arasındaki mesele hakkında. Belge çok hasarlıdır ancak kan parası ile ilgili ifadeler söz konusudur.   | “9-10’) [...] <i>da-mu-ká [...]</i> ”  | “[...] senin ( <i>talep ettiğin</i> ) kan paran [...]”   |

|  |  |  |  |
|--|--|--|--|
| Kt b/k 180:<br>9-12<br>(Çeçen,<br>1990, 37-38;<br>Çeçen, 1998,<br>293) | <i>Waklum</i> mektubu;<br>Ennamaya'nın kan<br>parasının Kaniş'te oğlu<br>Aşşur-rabi'nin vekiline<br>ödenmesine ilişkin kararı<br>içeriyor.   | “8-13) <i>A-şür-GAL</i><br>DUMU <i>En-nam-A</i><br><i>ra-bi-ša-am a-na</i><br><i>Kà-ni-iš i-ša-pár-</i><br><i>ma da-me ša En-</i><br><i>nam-A-ma me-er-i-</i><br><i>šu i-[ša-qí-ils]”</i>  | “Ennamaya'nın oğlu<br>Aşşur-rabi avukatı<br>Kaniş'e gönderecek<br>ve Ennam-A'nın kan<br>parası kan parası<br>onun oğluna<br>ödenek.”   |
| Kt b/k 162b:<br>1-5<br>(Çeçen,<br>1990, 38;<br>Çeçen, 1998,<br>292)    | Şahitli kayıt; Aşşur-<br>rabi'nin oğlu<br>Ennamaya'nın kan<br>parasını kardeşi Suen-<br>taya'nın Ennam-<br>Aşşur'dan aldığına dair<br>düzenlenmiştir.  | “1-9) <i>a-na da-me-e</i><br><i>ša E-na-ma-a</i><br>DUMU <i>A-şür-GAL</i><br><i>tu-pá-am ša a-lim<sup>ki</sup></i><br><i>Sú-e-ta<sup>1</sup>-a ub-lá-ma</i><br><i>a-wa-ti-šu ig-mur-</i><br><i>ma ni-iš a-lim<sup>ki</sup> ni-it-</i><br><i>ma-ma ki-ma A-şür-</i><br><i>GAL a-bi-šu Sú-</i><br><i>en-ta-a</i><br>KÜ.BABBAR <i>ils-</i><br><i>qé”</i>  | “Aşşur-rabi'nin oğlu<br>Ennamaya'nın kan<br>parası ile ilgili şehir<br>tabletini Suen-taya<br>getirdi ve Ennam-<br>Aşşur ile olan<br>meselesini çözdü.<br>Şehir meclisi<br>(üzerine) yemi ettiler<br>ve babası Aşşur-rabi<br>yerine Suen-taya<br>gümüşü aldı.”                                 |
| Kt b/k 258b:<br>10-14<br>(Çeçen,<br>1998, 295)                         | Borç sözleşmesi;<br>Zaniwata adlı bir yerlinin<br>kan parasının Ennum-<br>Aşşur'un adına<br>ödenmesinden<br>kaynaklanan borçla<br>ilgilidir.   | “10-14)<br>KÜ.BABBAR <i>gam-</i><br><i>ru-um ša da-me-e ša</i><br><i>Za<sup>1</sup>-ni-wa-ta a-šu-</i><br><i>mì En-um-A-şür e-</i><br><i>pu-ul”</i>  | “Zaniwata'nın kan<br>parası için masraf<br>ettiği gümüşü<br>Ennum-Aşşur'un<br>adına ödedi.”  |
| AKT IX-a,<br>25  | Mektup; Aşşur-emūqī'nin<br>babası Buzutaya'ya<br>yazdığı mektupta,<br>Buzutaya ile Aşşur-<br>nādā'nın oğlu arasındaki<br>kan parasıyla ilgili şehir<br>meclisi kararı konu<br>edilmektedir.  | “10-21) <i>Bu-zu-ta-</i><br><i>«ta»-a i-na Kà-ni-</i><br><i>iš<sup>ki</sup> i-na GÍR ša A-</i><br><i>š[ur] a-na da-me ša</i><br>DUMU <i>A<sup>1</sup>-[šur-na-</i><br><i>da] KÜ.BABBAR lá</i><br><i>ils-qé-ú-[ma] da-me</i><br><i>lá ik-[ta-lá-ni] i-ta-</i><br><i>ma-ma ma-ru A-şür-</i><br><i>na-da ù</i><br>DUMU.SAL <i>A-şür-</i><br><i>na-[da] a-na da-me</i><br><i>a-na Bu-zu-t[a-a] lá</i><br><i>i-tù-ru”</i> | “Buzutaya Kaniş'te<br>Aşşur'un hançeri<br>önünde Aşşur-<br>nādā'nın oğlunun kan<br>parası için gümüş<br>almadığına ve kan<br>(parasını) yemediğine<br>(dair) yemin edecek<br>ve Aşşur-nādā'nın<br>oğulları ve kızı (da)<br>kan parası için<br>Buzutaya'ya<br>(hukuken) itiraz<br>etmeyecekler. |
| KTH 16a  | Mektup; Şu-İstar'ın<br>Puzur-Aşşur, Tab-şila-<br>Aşşur ve İkün-pī-Aşşur'a<br>yazdığı, Sabassiya adlı<br>bir tüccarla ilgili<br>girişimler hakkındadır.<br>Belgede ikinci olarak<br>Şalatuwar <i>wabartumunun</i><br>kan parası aldığı<br>yönündeki ifadeler de<br>yer verilmiştir. | “23-28) <sup>9</sup> 1 TÚG<br><i>ku-ta-ni ù 3 ma-na</i><br><i>AN<sup>1</sup>.NA-ki wa-</i><br><i>bar-tum ša Ša-lá-tù-</i><br><i>ar iş-ba-at um-ma</i><br><i>šu-nu-ma da-me-e</i><br><i>ša a-hi-kà ni-ik-šu-</i><br><i>ud mì-ma da-me-e lá</i><br><i>ik-šu-du a-ma-kam</i><br><i>İstar-pá-li-ils lu-ša-</i><br><i>i-[lu ki-ma da-me-e</i>   | “9 (parça) <i>kutānum</i><br>kumaşını ve 3 <i>mina</i><br>kalayı Şalatuwar<br><i>wabartumu</i> tuttu (ve)<br>onlar şöyle<br>söylediler: ‘Senin<br>kardeşinin kan<br>parasını biz elde<br>ettik’. Hiçbir bir kan<br>parasını elde<br>etmediler. Orada<br>kardeşimin kan                         |

|  |   |   |  |
|--|---|---|--|
|  |   | <i>ša ʿa-ḫi<sup>1</sup>-a mi-ma lá ik-šu-du-ni-ma</i>   | parasını hiç elde etmedikleri hakkında İstar-pāil'e sorsunlar.   |
| TC 2, 12<br>(Van der Meer, 1931, Nr. 61; Lewy, 1930, 28) | Mektup; Aššur-rabi Pūšukēn'den kölenin / hizmetçinin kan parasının tahsil ederek kendisine göndermesini istemektedir.   | “4-10) ...<br>KÛ.BABBAR 1<br>GÍN <i>ša da-me ša šu-ha-ri-im ma-lá En-um-a-šur</i> DUMU<br><i>Qá-ri-a ils-qé-ú li-qé-ma šé-bi-lam</i> ”  | “Qarriya'nın oğlu Ennum-Aššur kölenin/hizmetçinin kan parası olarak aldığı bir <i>šeḡel</i> bile olsa gümüşü (ondan) al bana gönder.”  |
| TMH 1, 7d  | Mektup devamı; Belge kırık olduğu için içeriği anlaşılacakla birlikte belgede kan parası meselesi söz konusudur.  | “3-7) <i>da-mu-šu-nu áš-[x x] ki-ma tuḫ-[pf] ta-áš-me-a-ni</i> 1<br>GİR <i>ša ʿA-šur šé-ši-a-ma ...</i> ”   | “Onların kan parası [...], mektubumu iştir iştirmez Aššur'un hançerini çıkart ve ....”   |
| Kt h/k 18: 7-10<br>(Karaduman, 2008, 64)                 | Mektup; Enna-Suen İli-Alum ve İddin-Aššur'a yazdığı ve ticari gelişmeler hakkında bilgi verdiği mektubunda yerel sarayın kararları doğrultusunda kan parası için çok fazla harcamalar yaptığına da değinmiştir.                       | “7-10) <i>a-na-ku i-na ni-ki-ša-tim ša É.GAL<sup>lim</sup> ú da-me-e gam-ra-am ma-dam ag-mu-ur-ma ...</i> ”   | “Bana gelince, sarayın kararları ve kan parası nedeniyle büyük masraflar yaptım ...”.  |
| VS 26, 26<br>(Barjamovic, 2011, 41)                      | Mektup; İkün-pīya Pūšukēn ve Aššur-nišu'ya yazdığı mektubunda eşeklerinin ve hizmetkârlarının öldürüldüğü ve bakırlarının çalındığı bilgisini vererek kan parası ve bakırların (tahsili?) için Tuhpiya'da beklediğini belirtmektedir. | “4-14) ... 6<br>ANŠE.HĪ.A .... <i>ù šú-ha-ru-a i-na Ti-ta-tim des-ku</i> <i>ù URUDU-i i-tab-lu ra-dí-am</i> <i>ù ANŠE-ri ú-lá ar-ti-ši a-du-um</i> URUDU-i-a <i>ù da-me ša šú-ha-ri-a i-na Tü-ùḫ-pi-a wa-áš-ba-ku</i> | “6 eşek .... ve hizmetkarlarım Titatum'da öldürüldüler ve (soyguncular) bakırımı alıp götürdüler. (Yeni) rehber ve eşekler ele edemedim. Bakırlarım ve hizmetkârlarımın kan parası nedeniyle Tuhpiya'da kalıyorum. |
| VS 26, 2<br>(Lewy, 1950, 3)                              | Mektup; Adad-Sulili'nin Puzur-Aššur, İrma-Aššur ve Adad-dāmiq'e yazdığı mektubunda Hananarum adlı çocuğu/köleyi kavgada öldürülmesiyle ilgili bilgi ve talimatlar vermektedir.  | “11-13) <i>a-wi-lam a-na da-me šú-ha-ri-im [a-š]é-e-šu</i> ”  | “Adamı çocuğun / kölenin kan parası için dava edeceğim.”   |
| Tablet<br>Liepsner                                       | Waklum mektubu; Belge çok hasarlıdır, ancak   | “9) [...] <i>ú da-me</i> <sup>16</sup> ”  | “[...] <i>kan parası</i> ”   |

<sup>16</sup> Belgeyi yayımlayan J. J. Ridder ve G. Kryszat “*ú-da-par?*” şeklinde şüpheli olarak okudukları kelimenin *ú da-me* olarak da okunabileceğini ve bu okumanın da belgenin konteksine uyacağını

|   |   |  |  |
|---|---|--|--|
| (Ridder and Kryszat, 2023, 51-55)                         | konusu Asurlular tarafından öldürülen Anadolu kimseler için kan parasını ödenmesi olabilir. Anlaşıldığına göre Anadolu kral ve Asur meseleye müdahil olmuş ve konu diplomatik bir seviyeye taşınmıştır.             |  |  |
| Kt b/k 580  | Hukuki belge; Şalim-Aşşur ve Bēlum-bāni arasındaki mesele hakkındadır. Anlaşıldığı kadarıyla Şalim-Aşşur, ismi belirtilmeyen birisine ait kan parasını ve bu olay sırasında kaybolan malların bedelini toplamıştır. | “12-14) <i>a-na mi-ma da-me-e ša a-hu-ru Be-lu-ba-[ni] ʿúʿ-lá i-ʿtùʿ-l-a-ar</i> ”              | “Bēlum-bāni geriye kalan hiçbir kan parası için itiraz etmeyecek.”                               |
| Kt 92/k 278 (Kapalı zarfın içindeki tablet) <sup>17</sup> | Mektup; Kuliya’dan Puzur-Aşşur’a yazılmış mektupta, Puzur-Aşşur’un kardeşinin kan parasının Şinahuttum’da tahsil edileceği kayıtlıdır.  | “8-12) <i>iš-ti-kà a-na Ša-na-hu-tim a-lá-kà-ma da-me-e ša a-hi-kà a-na-ku-ma a-kà-ša-ad</i> ” | “Seninle birlikte Şinahuttum’a geleceğim ve kardeşinin kan parasını bizzat ben tahsil edeceğim.” |
| <b>Damunun deyim içinde kullanımı</b>                     |   |  |  |
| AKT IV, 53  | İddin-Su’en’in vekilleri ve İrbi-Adad’a hitaben, Anadolu bir kimseden, satıp yerine yün vermek üzere aldığı kazan konusunda yazdığı bir mektup.   | “23) <i>a-na-kam nu-a-um da-me-a lá i-ša-ti</i> ”  | “Burada yerli kanımı içmeyecek (/içmesin!).”   |
| Kt k/k 2  | Mektup; İšma-Adad’ın Suen-iddinam’a yazdığı mektup. Belgede “kan” teriminin geçtiği yer hasarlı olduğundan konteks açık değildir.   | “27-28) <i>a-na-ku i-na a-lim<sup>ki</sup> [x (x)] ni-iš da-me-e</i> ”                         | “Ben şehirde ..... kan yemini? .....”  |
| AKT VI-e, 1086  | Tablet parçası; içerdiği konuya vakıf olmadığı belgede “kan evi” ifadesi kayıtlıdır. Sadece bu metinde geçen kavram   | “3) [...] <i>i-na É da-me</i> ”  | “Kan evinde”   |

belirtmişlerdir. (de Ridder ve Kryszat 2023, 57) Belgede anlatılmak istenen konu ve kelimeyi teşkil eden işaretler dikkate alındığında “*da-me*”nin iyi bir seçenek olacağı söylenebilir.

<sup>17</sup> Kt 92/k 278 numaralı açılmamış bir mektup zarfıdır. Hamburg Üniversitesi tarafından desteklenen “RFA 09: Yüksek Çözünürlüklü Bilgisayarlı Tomografi Kullanılarak Kapalı Çivi Yazısı Tabletlerinin Okunması (2020-2025)” projesi çerçevesinde geliştirilen bilgisayarlı tomografi cihazı sayesinde zarfın içindeki tabletin üç boyutlu görselleri alınmıştır. Bu sayede zarfın içindeki tableti okumamıza imkân veren proje personeline (Christian G. Schroer, Cécile Michel, Stephan Olbrich, Andreas Beckert, Samaneh Ehteram, Katrin Zerbe, Mathias Bohn ve Philippe Paetzold) teşekkürlerimizi sunarız.

|   |   |  |  |
|---|---|--|--|
|   | öldürülen bir yakını için kan parası arayan veya bu parayı alan bir aileyi kastediyor olabilir.   |  |  |
| <b>“Soy, aile” anlamında kullanımı</b>                          |   |  |  |
| Kt b/k 95: 4-7<br>(Balkan, 1967, 410-411)                       | İlabrat-bāni'nin oğlu Nūr-İštar tarafından Šu-Bēlum'a gönderilmiş bir mektup.   | “4-7) <i>a-hi a-ta be-li a-ta lá na-ak-ra-ku : lá a<sup>2</sup>-he-a-/ku<sup>2</sup> ši-ir-kà : ú da-ma-kà a-na-ku</i> ” | “Sen kardeşimsin, sen beyimsin! Ben düşman değilim, ben yabancı değilim! Ben senin etin ve kanım!”   |
| <b>Ritüel metinlerinde sihirsel bir sözcük olarak kullanımı</b> |   |  |  |
| Kt a/k 611<br>(Veenhof, 1996, 425.)                             | Büyü metni; siyah bir köpeğe karşı inkantasyon metnin ritüelsel girişinde “kan” kavramı kullanılmıştır. Hecker bunun bir tür aşk büyüü olduğunu iddia etmiştir (Hecker, 1993, 282). | “1) <i>da-mu-um da-ma-mu-um</i> ”  | “Kan, <i>ey kan!</i> ”   |
| <b>Kırmızı rengi ifade etmek için kullanımı</b>                 |   |  |  |
| Kt c/k 48<br>(Balkan, 1965, 151)                                | Mektup; daha çok <i>naruqum</i> -ortaklığı konusundaki gelişmelerin ve talimatların aktarıldığı mektupta kaliteli kan altını yani kırmızı altın alınması talimatı verilmektedir.    | “35-38) <i>i-na Kà-ni-ış<sup>ki</sup> KÜ.GÍ 1 ma-na ú 2 ma-na SÍG5 ša da-me-e 8 ½ GÍN.TA ú lu 9 GÍN.TA ša-ma-nim</i> ”   | “Kaniš'te benim için 8 ½ <i>šeql</i> veya 9'ar <i>šeql</i> (gümüş) üzerinden 1 <i>mina</i> veya 2 <i>mina</i> kaliteli kan (/kırmızı renkli) altını satın alın!” |
| <b>Ağaç özü (reçine) anlamında kullanımı</b>                    |   |  |  |
| HSS 10 224<br>(Lewy, 1938, 454)                                 | Kayıt(?); Çok hasarlı durumdaki belgede “sedir ağacı özü/reçinesi” anlamında “kan” kavramı kullanılmıştır.  | “5'-10') <i>da-me e-re-nim</i> ”   | “Sedir (ağacı) kamı”   |

### Kültepe'den Kan Kavramı İçeren İki Belge

Kt b/k (1949) arşivi *damum* kavramına ilişkin veri sağlayan en zengin arşivlerden birisidir. 1949 senesi arşivleri içerisinde toplam altı belgede bu kavramla karşılaşmaktayız. Kan parası ile ilgili olan Kt b/k 162a/b, 180 ve 258a/b S. Çeçen tarafından yayımlanmıştır (Çeçen, 1990; Çeçen, 1998). Arşivdeki Kt b/k 580 numaralı kan parası konusundaki belgesi ise tarafımızca hazırlanan, yayım süreci devam eden başka bir çalışmada tanıtılmıştır. Bu çalışmada ilk kez yayımlayacağımız Kt b/k 834 ve daha önce K. Balkan tarafından tanıtılan ancak eksik ve yüzeysel olarak değinilen Kt b/k 95 (Balkan, 1967, 410-411) numaralı belgeler *damum* kavramının iki farklı anlamını yansıtmaktadır. Kt b/k 834 numaralı belgede *damum* kelimesi “cinayet” anlamında; burada epigrafik yayım olarak detaylıca yeniden değerlendirilen Kt b/k 95'te *damum* terimi “soy, akraba, aile üyesi (belki evlat)” anlamında kullanılmıştır.

### Kt b/k 834 (153-815-64)

Sağ ve alt kenarı kırık tablet, muhtemelen kervan nakliyesinden sorumlu Hanaya ile Huzala olarak isimli tüccarlar tarafından Kaniş'teki Aşşur-imitti, Enah-ilî ve ismi kırıkta kalan üçüncü bir tüccara gönderilmiş mektuptur. Mektubun yazarları ilk olarak, kendilerine iletilen talimatlar gereğince yapılan işlerden bahsetmektedir. Tabletın kısmen korunmuş arka yüzünde ise, mektubu gönderenlerin adını okuyamadığımız bir şahısla yaşadıkları, hukuki boyutları da olan bir sorun hakkında bilgi aktarılmaktadır. Belgedeki bazı kırık kısımlar, mümkün olduğunca tamamlanmaya çalışılmıştır, ancak bazı yerlerde yapılan tamamlamaların şüpheli olduğunu vurgulamak gerekir. Belge, 1949 yılı Kültepe kazılarında açığa çıkarılan Sukkalliya'nın oğlu Amur-Aşşur'un evindeki arşive aittir. Bu nedenle, ismi kırık kısımda olan şahıs adının Amur-Aşşur olabileceğini belirtmek gerekir.

- Ö.y. 1 [a-na A]-şür-i-m[i-tî]  
2 [Í/E]-na-ah-DİNGİR ù 'A¹-[  
3 [u]m-ma Ha-na-a ú Hu-za²-[lá²]  
4 'té¹-er-tí Lu-zi-na : ù [(x)  
5 me-er-e : A-şür-ma-lik [(x)  
6 4 : ni-a-tí i-li-kam : 'a¹-ma-[lá té-er-tí]  
7 Lu-zi-na Šu-Sú-en₆ [K]Û.BABBAR-k[á²]  
8 i-dí-ni-a-tí ù ša-qá-lá-am\* iq-ta-[bî] \*(metinde)  
9 ki-ma : a-na ma-lá na-áš-pé-er-tí  
10 Lu-zi-na : kà-lá KÛ.BABBAR lá i-dí-nu-ni-a-tí-/ni  
11 a-ma-lá té-er-tí : me-er-e : A-şür-ma-/lik  
12 'na¹-áš-pé-er-tám ša Lu-zi-na :  
13 [ni-ik-nu-u]k-ma : a-na šé-er  
14 [me-er-e A-şù]r-ma-lik : nu-šé-bi-lam  
15 [x x x x x] a-na  
[Devamı kırık]
- A.y. 1' [x x x x x x x]-ni-'a-tí¹  
2' 'da¹-na-at-kà qí-bi-ni-a-tí  
3' ù-lá né-nu da-na-at-ni lu ni-iq-'bî²-a¹-/kum  
4' a-wi-lúm e-mu-qá-tám e-ta-ú  
5' né-nu 'i¹-na lá me-ší-tí-ni : a-na da-me-e  
6' ù hu-lu-qá-e : ša É a-bi-šu-nu  
7' ni-li-kam : šu-ut : qá-qá-ad-ni : i-[šé-e]  
8' ù i-na kà-ri-im SÍG₅ šu-um-ni [i-na]  
9' lá i-dim za-ki-ir : ù hi-mì-ṭu[m²]  
10' ša kà-ri-im i-li-kà-ni-'a¹²-[tí-ma]  
11' a-na a-wa-tí-šu-nu : lá da-am-q[á-tim]  
12' ku-lu-ni-ma GÍR ša A-şür : n[i-iş-ba-at]  
13' 'a¹-ba-ú-ni : bé-lu-ni a-t[ù-nu]

|      |     |  |
|------|-----|--|
|      | 14' | [ih <sup>2</sup> ]-da-ma za-ki-ir : ʿšū <sup>2</sup> -mi <sup>2</sup> l-[ni <sup>2</sup> ] |
|      | 15' | [i-na l]á i-dim ʿa-na <sup>1</sup> kà-r[i-im]  |
|      | 16' | [(x) ša-a]k-ší-da-ma ʿa <sup>1</sup> l-[-  |
| Ü.k. | 17' | [x x x q]é-ú : ù me-[-   |
|      | 18' | [x x x] lu ʿnu <sup>2</sup> -šé <sup>2</sup> l-[-  |
|      | 19' | [x x x]-ku-nu [-   |
| S.k. | 20' | [x x x x] lu bé-lu-ʿa <sup>1</sup> né-ni ú um-[-   |
|      | 21' | [x x x x] ʿx-nu <sup>1</sup> a-ma-kam áš-ku-un   |

**Tercüme:** Öy.<sup>1-3</sup>) Aššur-imitti, [...], Enah-ilī ve A[...’ya söyle!] Hanaya ve Huza[la] şöyle (söyler): <sup>4-6</sup>) Luzina’nın ve Aššur-mālik’in oğullarının talimatı *bizim dördümüze* geldi. <sup>6-8</sup>) Luzina’nın talimatı gereğince Šu-Suen bize gümüşü [...] verdi ve (geri kalanı) ödemeyi söz verdi. <sup>9-15</sup>) Luzina’nın talimatı gereğince gümüşün tamamını bize vermediği için Aššur-mālik’in oğullarının talimatı gereğince Luzina’nın mektubunu [*mühürledik*] ve Aššur-mālik’in [oğullarına] gönderdik. [...]’ya [...] <sup>1’-3’)</sup> bize [...] zorluğunu bize söyle ya da biz zorluğumuzu sana söyleyelim. <sup>4’)</sup> Adam sert bir şekilde konuşuyor (/zorluk çıkartıyor). <sup>5’-7’)</sup> *Geçişimiz olmadı* (halde) onların babalarının firmasının kanları (/işlenen cinayetler) ve (çalınan) mal kayıpları için buraya geldik. <sup>7’-10’)</sup> O (ise) *başımızı araştırdı* (/bizi dava etti) ve *müspet kārūma* adımızı gereksiz yere söyledi ve *kārūmum acil bir mesajı* bize geldi. <sup>11’-12’)</sup> Onların iyi olmayan ifadeleri nedeniyle biz hepimiz Aššur’un hançerini (*yemin etmeye zorlanarak*) *tuttuk*. <sup>13’-21’)</sup> Siz babalarımız, beylerimizsiniz; dikkat edin ve gereksiz yere adımızı zikredeni *kārūma* ulaştırın ki [.....] orada koydum.

#### Açıklamalar:

**St. 6:** 4 *ni-a-ti*: “bizim dördümüz” anlamındaki bu ifadeyle paralel geçişler için bkz. ICK 2, 322: 2 (*iš-tù ša 3 ni-a-ti* (bizim üçümüzünkünden), AKT VII-b, 65 (88/k 359): 18 (...*ku-nu-uk 3 ni-a-ti* “bizim üçümüze ait mühür(le mühürlü) ve AKT VIII, 153: 1-2 (... *ša da-at 5 ni-a-ti* “bizim beşimizin *dātum*-ödemesinin ...).

**St. 2’-3’:** ʿda<sup>1</sup>-na-at-kà qí-bi-ni-a-ti ù-lá né-nu da-na-at-ni lu ni<sup>2</sup>-iq-ʿbi<sup>2</sup>-a<sup>1</sup>/kum” ifadesinin bire bir çevirisi “zorluğunu/sıkıntını bize söyle ya da biz zorluğumuzu/sıkıntımızı sana söyleyelim” şeklindedir. Bu kullanım kalıp ifade olarak düşünülebilir ve “karşılıklı oturup meseleyi konuşmak” anlamında kullanılmış olabilir.

**St. 5’:** Eski Asurcada “geçiş, geçit” ve “dar depo” anlamlarına gelen (CDA, s. 209a) *mešētum/mešītum* terimi metnimizde “seyahat sırasında belirli bir bölgeden geçiş” anlamında kullanılmış olmalıdır.

**St. 7’:** *šu-ut: qá-qá-ad-ni : i-[šé-ú]*: Kırık kısımda yaptığımız tamamlama şüphelidir. Ancak yapılan belge taramaları *qaqqadum* “baş” kelimesini nesne olarak alabilecek fiilin, kırık kısımdaki sınırlı alan da hesaba katılarak, “araştırmak, soruşturmak; dava etmek” anlamındaki *še’um* olabileceğine işaret etmektedir (bkz. Kt a/k 478b: 28-29 (Dercksen, 1996, 95, n. 295; Kt n/k 504: 17 (Günbattu 2000, s. 74)).

**St. 8’:** *i-na kà-ri-im SĠG<sub>5</sub>*: Sumerce ideogram ile yazılan SĠG<sub>5</sub> kelimesinin buradaki Akadca formunu bilemiyoruz, ancak bir ismi takip ettiği için “kaliteli, iyi, hoş” anlamlarındaki *damqum* sıfatı olması gerekir. SĠG<sub>5</sub> terimi, fiili niteleyen bir zarf

olarak, *damqış* “iyi bir şekilde” anlamında da çevrilebilir ancak bu durumda hem gramatik olarak zarfın fiile daha yakın (Huehnergard, 2011, 313-314) hem de çevirinin metnin bağlamına uygun olması beklenirdi. Bize göre SİG<sub>5</sub> terimi, *damqum* “iyi, kaliteli” anlamında alınmalı ve “müspet/olumlu *kārum* (yönetimi)” anlamında, ‘*kārum* yönetiminin konuya olumlu yaklaştığını’ belirten bir ifade olarak değerlendirilmelidir. Fakat bir yönetim birimi olan *kārum*-kolonisinin niteleyicisi olarak kullanımına yayımlanmış belgelerde rastlanmamaktadır.

**St. 8’-9’; 14’-15’:** *šu-um-ni i-na lá i-dim* ifadesini, metnin konteksine göre, “bilmeksizin” (CDA, s. 66b) anlamında değil, B. Kouwenber’in önerdiği üzere “sebepsiz yere” (Kouwenberg, 2017, s. 822) anlamında almak daha uygundur.

**St. 9’:** *hi-mi-ṭum*: CDA, s. 116d’de “kavurucu, yakıcı” anlamı verilen (CDA, s. 116b) *hiṭum* kelimesinin feminen formu oluşunu düşündüğümüz *hiṣṣum* terimini, B. Kouwenberg, *hamāṭum* A “hızlandırmak, çabuk olmak” (CAD H, s. 62a) veya *hamāṭum* B “yanmak” (CAD H, s. 64a) fiillerinden biriyle ilişkili görerek (OAG, s. 245, n. 42) bir yerde “hararetli mesaj”, başka bir yerde “acil mesaj” (Kouwenberg, 2017, s. 822) olarak çevirmiştir.

### **Belgenin Yorumu:**

Eski Asur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde Asur toplumunun kültürel ve hukuki yönlerine dair önemli bilgiler içerdiği anlaşılan belge ne yazık ki oldukça hasarlı durumdadır ve mektupta aktarılan konular tam olarak anlaşılabilir değildir. Belgenin sağlam kısımlarından edinilen bilgileri özetlemek gerekirse; Hanaya ve Huzala(?) kendilerine gelen talimatlar çerçevesinde Şu-Su’den bir gümüş ödemesi almışlar ancak muhtemelen Şu-Su’den eksik ödediği gümüşün geri kalanını daha sonra ödemek için söz vermiştir. Bunun üzerine, Aşşur-mâlik’in oğullarının talimatı doğrultusunda, Luzina’nın belgesini mühürleyerek belgeyi Aşşur-mâlik’in oğullarına göndermişlerdir. Belgenin buraya kadar olan kısmı çok hasarlı değildir, ancak konunun arka planını bilemediğimiz için içerik bizim için yine de muğlaktır. Belgenin devam eden kısmı arka yüze kadar kırıktır. Arka yüzün korunmuş kısımlarında ön yüzdekinden farklı bir konudan bahsedilmektedir. Mektubun yazarları, ilk olarak, adı kırıkta olan bir şahısla aralarında geçen diyalogu aktarmakta ve şahsın olumsuz ya da anlaşmaya yanaşmayan bir tavır takındığını belirlemektedirler. Takip eden satırlarda, muhtemelen idareleri altındaki kervanın seyahati sırasında, belki de aldıkları bir duyum nedeniyle, belgede bahsedilen diğer şahısların firmasına ait bir kervanda meydana gelmiş olması muhtemel cinayet ve mal kayıpları nedeniyle, kendi güzergahlarında olamamasına rağmen (*ina la meṣṣitini*) herhalde yardım için olayın meydana geldiği bölgeye uğramışlardır. Ancak ismi kırık kısımda olan bir şahıs onların *başını araştırmış* (veya onları dava etmiş), bunun üzerine *kārum* dairesinin acil bir mesajı kendilerine ulaştırılarak, karşı tarafın iyi olmayan ifadeleri (belki de iftira attıkları kastediliyor) nedeniyle tanrı Aşşur’un hançeri huzurunda yemin etmeye zorlanmışlardır. Mektubun yazarları gelişmeleri bu şekilde özetledikten sonra, muhataplarından, gereksiz yere onların isimlerini, belki de cinayet ve soygun olayında şüpheli görerek, *kāruma* veren şahsı *kārum* dairesine sevk etmelerini istemişlerdir. Mektubun takip eden satırları çok hasarlıdır ve anlamlı bir çeviri yapılmamaktadır. Ancak mektubun yazarları, muhataplarından, durumun aydınlatılmasını sağlamalarını ve kendilerini bu olaydan aklamak için yardım etmelerini talep etmiş olmalıdırlar.

**Kt b/k 95<sup>18</sup> (153-93-64)**

Çok iyi korunmuş tablet, İlabrat-bāni'nin oğlu Nūr-İstar tarafından Šu-Bēlum'a gönderilmiş bir mektuptur. Tablet, kazısı 1949 yılında yapılan Asurlu tüccar Karriya'nın evinde bulunmuştur. Mektubu gönderen şahsın Karriya ve onun ailesiyle nasıl bir ilişkisi olduğunu bilemiyoruz, ancak arşivde ismi az geçen mektubun alıcısı Šu-Bēlum'un, yayımlanmış başka belgelerde Karriya'nın babası olarak geçişi mevcuttur. Bu nedenle mektubun alıcısı Šu-Bēlum 1949 yılı arşivlerinden birinin sahibi olan Qarriya'nın babası olabilir.

|      |    |   |
|------|----|---|
| Ö.y. | 1  | <i>um-ma Nu-ur-İstar DUMU Í-lá-</i>                           |
|      | 2  | <i>áb-ra-at-ba-ni-ma</i>                                      |
|      | 3  | <i>a-na Šu-Bé-lim qí-bi-ma</i>                                |
|      | 4  | <i>a-hi a-ta be-lí a-ta</i>                                   |
|      | 5  | <i>lá na-ak-ra-ku : lá a<sup>3</sup>-he-a-/ku<sup>2</sup></i> |
|      | 6  | <i>ší-ir-kà : ú da-ma-kà</i>                                  |
|      | 7  | <i>a-na-ku : me-tám i-a-tí</i>                                |
|      | 8  | <i>ù me-er<sup>2</sup>-i<sup>3</sup> i-na ki-šé-er-ší-/im</i> |
|      | 9  | <i>té-tí-ir-ni-a-&lt;tí&gt; : um-ma a-ta-ma</i>               |
|      | 10 | <i>a-na a-wi-li-ma eṭ-lu-um</i>                               |
|      | 11 | <i>a-hi : lá na-kà-/ar lá a-hi ú</i>                          |
|      | 12 | <i>a-ta</i>   |
| A.k. | 13 | <i>a-na a-wi-li : a-wa-tám</i>                                |
| A.y. | 14 | <i>ku-zu-ub-tám iš-té-et</i>                                  |
|      | 15 | <i>qá-ri-ib sú-ba-tám</i>                                     |
|      | 16 | <i>iš-té-en<sub>6</sub> ú šé-na</i>                           |
|      | 17 | <i>a-na GAL sí-mì-il<sub>5</sub>-tim</i>                      |
|      | 18 | <i>qí-bi-a-ma eṭ-lu-tum</i>                                   |
|      | 19 | <i>lá i-mu-tù a-wa-tim</i>                                    |
|      | 20 | <i>a-ni-a-tim ki-ma ša ku-wa-/a-tù-ni-ma</i>                  |
|      | 21 | <i>a-ta : a-at-ú-šu-nu-tí</i>                                 |
|      | 22 | <i>ú Hu-lá-lu-um : iš-tí-kà</i>                               |
|      | 23 | <i>li-iṭ-hi ú ší-im TÚG.HĬ.A</i>                              |
|      | 24 | <i>ša ta-na-&lt;dí&gt;-a-ni (silik iki iş.) a-na</i>          |
|      | 25 | <i>ba-áb : a-wa-tí-šu-nu</i>                                  |
|      | 26 | <i>lu-ma-li-ú a-hi a-ta</i>                                   |
| Ü.k. | 27 | <i>be-lí a-ta a-ta</i>  |
|      | 28 | <i>i-qá-qí-ri-im</i>  |
| S.k. | 29 | <i>a-nim té-tí-ra-ni : tí-ma-li</i>                           |
|      | 30 | <i>i-nu-mì <sup>1</sup>ur<sup>2</sup>-dá-ni áš-e-kà-ma</i>    |
|      | 31 | <i>Ki-ša-ra-num e-zi-iš</i>                                   |
|      | 32 | <i>uš-té-li-a-ni</i>  |

<sup>18</sup> Daha önce K. Balkan tarafından kısmen yayımlanan (Bkz.. Balkan, 1967, 410-411) belge bu çalışmada yeniden değerlendirilmiştir.

**Tercüme:** <sup>1-3</sup> İlabrat-bāni'nin oğlu Nūr-İštar şöyle (söyler): Šu-Bēlum'a söyle! <sup>4-7</sup> “Sen kardeşimsin, sen beyimsin! Ben düşman değilim, ben yabancı değilim! Ben senin etin ve kanınım! <sup>7-9</sup> Ben ölüyü (/ölmüş olan beni) ve oğlumun hapishaneden kurtaracak mısın? <sup>9-10</sup> Sen adamlara şöyle (söyle): <sup>11-12</sup> ‘Genç adam kardeşimdir. Ne düşmandır ne de yabancısıdır.’ <sup>12-15</sup> Ayrıca sen adamlara (onları) pohpohlayan bir ifade kullan. <sup>16-19</sup> *rabi simmiltim* memuruna benim için bir ya da iki kumaşı (hediye) sözü ver ki gençler ölmesin! (/biz ölmeyelim.) <sup>19-21</sup> Bu ifadeleri senin kendininmiş gibi onlara konuş! <sup>22-26</sup> Ayrıca Hulalum (da) seninle (onlara) yaklaşım ve benim için bırakacağın kumaşların bedelini *onların sözlerinin girişi için ödesinler.* <sup>26-29</sup> Sen kardeşimsin, sen beyimsin! Sen beni bu yerden kurtaracak mısın? <sup>29-32</sup> Dün aşağıya indiğimde seni araştırdım, ancak Kišārānum hiddetli bir şekilde beni (tekrar saraya?) çıkarttı.

### Açıklamalar:

**St. 7:** *me-tām i-a-ti*: Çekimlenmiş bir sıfatın kendisinden sonra gelen bağımsız zamiri nitelediğine dair bkz. Kouwenberg, 2017, s. 261.

**St. 13-15:** *a-na a-wi-li : a-wa-tām ku-zu-ub-tām iš-té-et qá-ri-ib*: birebir çevirisi “adamlara çekici bir sözü yaklaştır” olan bu ifadeyi, “adamlara onların hoşuna gidecek sözler söyle” şeklinde yorumlamak gerekir.

**St. 24-26:** *a-na ba-áb : a-wa-ti-šu-nu lu-ma-li-ú*: Bu ifade, “onlar sözlerine başlamadan önce ödesinler” şeklinde, belki de yerel otoritelere, onlar henüz karar vermeden önce bir rüşvet olarak ödeme yapılması şeklinde yorumlanabilir.

### Belgenin Yorumu:

Belge, adı verilmeyen bir yerel otoritenin elinde tutsak olduğu anlaşılan Nūr-İštar'ın, kendisini ve oğlunu bu zor durumdan kurtarması için Šu-Bēlum'a yazdığı ve onun yardımını istediği duygu dolu bir mektuptur. İlabrat-bāni'nin oğlu Nūr-İštar mektubunda, öncelikle, kendisinin yabancı veya düşman olmadığını (*la nakrāku la aheāku*), bizzat Šu-Bēlum'un etinden ve kanından olduğunu (*širka u damaka anāku*) yani onun yakın akrabası olduğunu belirtmekte ve kendisiyle birlikte oğlunu hapishaneden kurtarıp kurtarmayacağını sormaktadır. Mektubunun devamında Šu-Bēlum'a yerlilerle nasıl iletişim kurması gerektiğini, onlara neler söylemesi gerektiğini ve yüksek rütbeli *rabi simmiltim* memuruna hediye ya da rüşvet olarak birkaç (parça) kumaş sözü vermesini rica etmekte, böylelikle kendilerinin yerlilerin elinde ölmeyeceklerini belirtmektedir. Nūr-İštar mektubunun sonlarına doğru, Šu-Bēlum'a, kendilerini içinde buldukları zor durumdan kurtarıp kurtarmayacağını tekrar sormaktadır. Belgenin son satırlarındaki ifadelerden (*dün aşağıya indiğimde seni aradım fakat K. beni öfkeyle yukarı çıkarttı*) anlaşıldığı kadarıyla, Nūr-İštar her ne kadar kendilerinin saraydaki(?) hapishanede tutsak olduklarını vurgulasa da bir şekilde bağlı ya da kilit altında değil, fakat sıkı bir gözetim altında tutulmaktadırlar. Kültepe tabletleri içerisindeki özellikle mektup türünden belgeler dönemin sosyo-kültürel ve siyasi yönlerine dair en çok bilgi sağlayan metinlerdir. Ancak mektupların birçoğu, bu metinde de olduğu gibi, içerdikleri konular hakkında üçüncü kişilere fazla bilgi vermezler, çünkü mektuplarda aktarılan konular, genellikle, taraflarca zaten bilinmektedir. Bu mektupta da Nūr-İštar ve oğlunun hangi Anadolu şehrinin sarayında ve hangi suçtan dolayı tutuldukları ve ölüm tehdidi altında olduklarına dair hiçbir bilgi

yoktur. Sadece kendilerini yerlilerin elinden kurtarması için muhtemelen nüfuzlu birisi olan yakın akrabası ya da iş ortağı Šu-Bēlum'a adeta yalvarmaktadır. Mektupta, *kārum* yetkililerinin konuyla ilgili olarak devreye sokulmasına dair bir talep olmaması veya *kārumun* konuya yaklaşımıyla ilgili bir bilgi verilmemesi şaşırtıcıdır. Çünkü Anadolu'daki Asur idari sisteminin parçası olan *kārumlar* –özellikle merkez Kaniš *kārumu*- Asur Devletinin bir tür büyükelçiliği ya da konsolosluğu gibi bir fonksiyona sahiptir ve vatandaşlarının yerlilerle yaşadıkları sorunlar karşısında onların hak ve hukuklarını korumakla yükümlüdürler. *Kārum* ve kısmen *wabartumların* bu türden sorunlara müdahil olduklarını gösteren çok fazla örnek bulunmaktadır.

## Sonuç

Anadolu'nun en eski yazılı belgeleri olan Kültepe tabletleri dönemi metinlerinde *damum* kelimesinin anlam ve kullanım çeşitliliği, hukuk, kültür ve inanç sistemleri hakkında da önemli ipuçları sunmaktadır. *damum* kelimesi ile kişisel mektuplar, *waklum* mektupları, anlaşma metinleri, hukuki metinler ve borç sözleşmeleri ve nadir de olsa ritüel metinlerinde karşılaşılmaktadır. “Kan” anlamındaki Akadca *damum* teriminin, Türkçe dâhil (Kuzay Demir, 2016.) günümüz dil çevrelerinin genelinde olduğu gibi gerek koyu kırmızı rengi gerekse hayati bir sıvı olarak karşıladığı (kutsal) değer çerçevesinde, zengin bir anlamsal çeşitliliğe sahip, güçlü bir kavram olduğu görülmektedir. Terim sadece birkaç belgede gerçek ve somut anlamıyla geçmekte, üstelik bunlarda da mecazi anlatım (kan dökülmek (toplu şekilde ölmek); kan içmek) içinde kullanılmaktadır. Çivi yazılı Akadca metinlerde kan teriminin “soy, aile” anlamında kullanımı (Kt b/k 95: 6-7 “ben senin etinim, ben senin kanınım”) kavramın bu anlamsal karşılığını modern dillerde de aynen korunduğunu gösterir. Modern dillerde olduğu gibi, Akadca'da kırmızı renkli bazı nesnelere sıfatı olarak kan kelimesinin kullanılması da kavramın başka bir anlamsal zenginliğine işaret eder.

Kelimenin en yaygın kullanımı “kan parası” ve “cinayet” anlamlarında olup, bu bağlamda hukuki belgelerde önemli bir yer tutmaktadır. Eski Asur ve Anadolu toplumlarında kan kavramıyla ifade edilen “kan parası” uygulaması, toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir işleve sahipti. Eski Anadolu ve Asur'da, kan parasının ödenmesi, cinayet konulu davaların çözülmesi, sadece bireyler arası değil, aileler arası ilişkilerin düzenlenmesi amacıyla da hizmet ediyordu. Eski Asurca belgelerde, kan kavramının başka kelimelerle birlikte deyim olarak kullanılmasına dair de örnekler bulunmaktadır. Kt 94/k 1326'daki “É *damē* (*Kan evi*)” ifadesi belki de öldürülen bir yakını için kan parası arayan veya bu parayı alan bir aileyi kastediyor iken, Kt k/k 2'de geçen *nīš damē* ifadesi “*kan yemini*” olarak anlaşılabilmektedir ve belki de bu ifade, “*hayatları üzerine yemin etmek*” şeklinde de yorumlanabilir.

Kültepe metinlerinde görülen kan kavramı farklı coğrafyalarda ve uygarlıklarda da benzer özellikler göstermektedir. Bu kavram Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk topluluklarında hem kutsallık hem de toplumsal düzen bakımından özel bir anlam taşır. Nitekim eski Türklerde de birini öldürme veya yaralama durumlarında toplumsal barışı sağlamak üzere “diyet” (kan parası) uygulamaları görülür. Bunun yazılı en eski örnekleri, İslamiyet'in kabulü sonrası “diyet” kavramının İslami hukukla da harmanlanmasıyla karşımıza çıkar; ancak diyet benzeri bir tazmin sisteminin İslam'dan önceki bazı Türk topluluklarında da var olduğu düşünülmektedir. Aynı

şekilde, “kan yeminleri” yahut “kutlu kanda birleşmek” gibi pratikler, bir tür “kan kardeşliği” oluşturma geleneği olarak bilinir. Eski Türk geleneklerindeki kan kardeşliği (bazen iki kişinin kendi kanlarını ufak bir kesikle akıtarak bir kadehe koyması ve bunu içmesi gibi sembolik ritüeller), Kültepe metinlerinde geçen “kan yemini” vurgusuyla benzer bir sembolik anlama sahiptir. Burada görülen benzerliklerin insanlığın ortak sosyal ve sembolik ihtiyaçlarından kaynaklandığını ifade etmek gerekir. Doğrudan tarihsel bir süreklilik kurmak zor olsa da kanın hukuki, kültürel ve dini bağlamlarda benzer işlevler üstlendiği görülmektedir. Bu paralellikler, kadim toplumların değerlerinin evrensel bir miras olarak günümüze yansımalarını gösterir.

### Kaynaklar ve Kısaltmalar

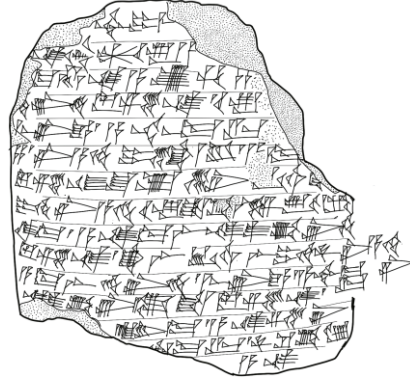
- AKT IV: Albayrak, İrfan. *Kültepe Tabletleri IV (Kt. o/k)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.
- AKT IX-a: Albayrak, İrfan ve Hakan Erol. *Kültepe Tabletleri IX-a: I. Cilt: Buzutaya ve Lipit-İstar Arşivleri, 1950 Yılı Tabletlerinden (Kt. c/k) Seçilmiş Metinler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.
- AKT VI-a: Larsen, Mogens Trolle. *Kültepe Tabletleri VI-a: The Archive of the Šalim-Aššur Family Volume 1: The First Two Generations*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.
- AKT VI-b: Larsen, Mogens Trolle. *Kültepe Tabletleri VI-b: The Archive of the Šalim-Aššur Family Volume 2: Ennam-Aššur*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- AKT VI-c: Larsen, Mogens Trolle. *Kültepe Tabletleri VI-c: The Archive of the Šalim-Aššur Family Volume 3: Ali-ahum*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- AKT VI-d: Larsen, Mogens Trolle. *Kültepe Tabletleri VI-d: The Archive of the Šalim-Aššur Family Volume 4: Texts Concerning non-family Members*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.
- AKT VI-e: Larsen, Mogens Trolle. *Kültepe Tabletleri VI-e: The Archive of the Šalim-Aššur Family, Volume 5: Anonymous Texts and Fragments*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2021.
- AKT VIII: Veenhof, Klaas Roelof. *Kültepe Tabletleri VIII: The Archive of Elamma, Son of Iddin-Suen, and His Family (Kt 91/k 285–568 and Kt 92/k 94–187)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017.
- AKT VII-b: Bayram, Sebhattin, Remzi Kuzuoğlu ve Ömer Kahya, *Kültepe Tabletleri. VII-b: Aššur-rē'ī Ailesinin Arşivi: Pilah-İstar'ın Metinleri, 2. Cilt*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2024).
- Akyüz, Faruk. *Asur Belgelerinde Kan Parası*. Belleten, 84/301 (2020), 887–906.
- Bali, Aslı. Türk Halk İnanışlarında Kan Sembolizmi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 8/2 (2023), 645-657.
- Balkan, Kemal. “Review Article of ICK 2.” *OLZ*, 60 (1965), 146–162.
- Balkan, Kemal. “Contributions to the Understanding of the Idiom of the Old Assyrian Merchants of Kanish.” *Orientalia*, 36 (1967), 393–415.
- Barjamovic, Gojko. *A Historical Geography of Anatolia in the Old Assyrian Colony Period (CNIP 38)*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press, 2011
- BIN VI: Stephens, Ferris J. *Old Assyrian Letters and Business Documents, Babylonian Inscriptions in the Collection of James B. Nies VI*. Yale, 1944.
- CAD: *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. Chicago: University of Chicago, 1956vd.

- CCT IV: Sidney, Smith. *Cuneiform Texts from Cappadocian Tablets in the British Museum, Part IV*. London, 1927.
- Çeçen, Salih. “Kültepe Metinlerinde Bulunan Yeni Waklum Mektupları.” *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34, (1990), 35–51.
- Çeçen, Salih. “Yeni Delillere Göre Kültepe’de Kan Parası.” In *XXXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi (6–10 Temmuz 1987 İstanbul) Bildiriler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 291–296, 1998.
- Çeçen, Salih, ve Karl Hecker. “‘ina mâtika eblum’ Zu einem neuen Text zum Wegerecht in der Kültepe-Zeit.” *AOAT*, 240 (1995), 31–41.
- De Ridder, Jacob Jan, ve Guido Kryszat. “Murder in Anatolia: An Urgent Letter from the Ruler of Aššur.” *Altorientalische Forschungen*, 50/1 (2023), 51–62.
- Dercksen, Jan Gerrit. *The Old Assyrian Copper Trade in Anatolia*. PIHNAS 75, Leiden, 1996.
- Dercksen, Jan Gerrit. “Metals According to Documents from Kültepe-Kanish Dating to the Old Assyrian Colony Period.” In *Anatolian Metal III, Der Anschnitt, Beiheft 18*, ed. Ü. Yalçın, Bochum. (2005), 17-34.
- Erol, Hakan. “Anadolu’nun İlk Yazılı Belgelerinde Büyü ve Kehanet.” *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52/2, (2024). 37–48.
- Farber, Walter. “Zur älteren akkadischen Beschwörungsliteratur.” *ZA*, 71 (1981), 51–72.
- Günbattı, Cahit. “Eski Anadolu’da Su Ordali.” *Archivum Anatolicum*, 4 (2000), 73–88.
- Günbattı, Cahit. “Kültepe’de Bulunmuş İki Antlaşma Metni.” *Bellefen*, 69/256, (2005), 759–780.
- Günbattı, Cahit. *Kültepe Kaniş: Anadolu’da İlk Yazı, İlk Belgeler*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
- Hecker, Karl. “Schultexte vom Kültepe.” In *Aspects of Art and Iconography: Anatolia and its Neighbors, Studies in Honor of Nimet Özgüç*, ed. M. J. Mellink, E. Porada, ve T. Özgüç, Ankara, 281–291, 1993.
- Hertel, Thomas Klitgaard. *Old Assyrian Legal Practices. Law and Dispute in the Ancient Near East*. Old Assyrian Archives Studies 6, PIHANS 123, Leiden: NINO, 2013.
- HSS 10: Meek, Theophile James. *Excavations at Nuzi, Volume III: Old Akkadian, Sumerian, and Cappadocian Texts from Nuzi, Harvard Semitic Studies X (HSS)*. Cambridge: Harvard University Press, 1935.
- Huehnergard, John. *A Grammar of Akkadian*. Winona Lake: Eisenbrauns, 2011.
- ICK II: Matous, Lubor. *Inscriptions cuneiformes de Kültepe, Vol. 2*. Prague, 1962.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötügen Yayınları, 1997.
- Karaduman, Ayşe. “A Letter to Ili-Anum and Iddin-Aššur.” In *Old Assyrian Studies in Memory of Paul Garelli (OAS 4)*, ed. C. Michel, Leiden, (2008), 63–67,
- Kouwenberg, Norbertus J. C. *A Grammar of Old Assyrian*. In *Handbook of Oriental Studies-HdO*, Leiden–Boston: Brill, 2017.
- KTH: Lewy, Julius. *Die Kültepe Texte aus der Sammlung Frida Hahn*. Berlin, 1930.
- Kuzay Demir, Gonca. “Atasözleri ve Deyimlerde 'Kan' Kavramı”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 41, (2016) 13-35.
- Larsen, Mogens Trolle. “Individual and Family in Old Assyrian Society.” *Journal of Cuneiform Studies*, 59, (2007), 93–106.
- Larsen, Mogens Trolle. “Koloni Sisteminin Yönetimi.” In *Anadolu’nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. F. Kulakoğlu ve S. Kangal, İstanbul: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, (2011a), 64–69.
- Larsen, Mogens Trolle. “Kültepe/Kaniş Arşivleri.” In *Anadolu’nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. F. Kulakoğlu ve S. Kangal, İstanbul: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, (2011b), 74–81.

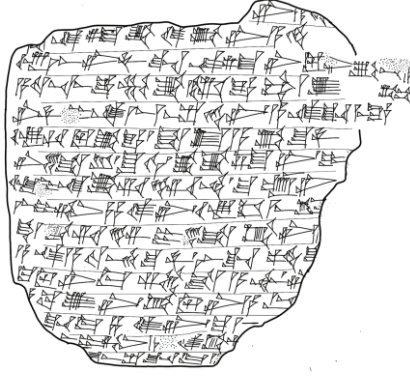
- Larsen, Mogens Trolle. *Ancient Kanesh: A Merchant Colony in Bronze Age Anatolia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- Lewy, Julius. "Notes on Pre-Hurrian Texts from Nuzi." *Journal of the American Oriental Society*, 58/3, (1938), 450–461.
- Lewy, Julius. "Studies in Old Assyrian Grammar and Lexicography." *Orientalia*, 19/1, (1950), 1–36.
- Michel, Cécile. *Innâya dans les tablettes paléo-assyriennes II*. Paris: Editions Recherche sur les Civilisations, 1991.
- Michel, Cécile. *Correspondance des Marchands de Kaniš au Début du IIe Millénaire Avant J.-C.* Paris, 2001.
- Michel, Cécile. "The Old Assyrian Trade in the Light of Recent Kültepe Archives." *Journal of the Canadian Society for Mesopotamian Studies*, 3, (2008), 71–82.
- Michel, Cécile. "Economy, Society, and Daily Life in the Old Assyrian Period." In *A Companion to Assyria*, ed. E. Frahm, Hoboken: Blackwell Companions to the Ancient World, (2017), 80–107.
- OARE: Old Assyrian Research Environment. <https://oare.byu.edu/>
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- TC II: Thureau-Dangin, François. *Tablettes Cappadociennes, deuxième série*. Musée du Louvre, Paris, 1929.
- TMH I: Lewy, Julius. *Die Keilschrifttexte aus Kleinasien, Texte und Materialien der Frau*. Leipzig, 1932.
- Veenhof, Klaas Roelof, ve Jesper Eidem. *Mesopotamia: The Old Assyrian Period*. Orbis Biblicus et Orientalis 160/5, Fribourg: Academic Press, 2008.
- Veenhof, Klaas Roelof. "An Old Assyrian Incantation against a Black Dog (kt a/k 611)." *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 86, (1996), 425–433.
- Veenhof, Klaas Roelof. "Aspects of Old Assyrian Commercial Law. Treaties and Legislation." In *I diritti del mondo cuneiforme (Mesopotamia e regioni adiacenti, ca. 2500–500 a.C.)*, ed. M. Liverani ve C. Mora, Pavia, (2008), 247–269.
- Veenhof, Klaas Roelof. "Ancient Assur: The City, its Traders, and its Commercial Network." *JESHO*, 53, (2010), 39–82.
- Veenhof, Klaas Roelof. "Eski Asur Kara Ticareti'nin Yapısı." In *Anadolu'nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu*, ed. F. Kulakoğlu ve S. Kangal, İstanbul: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, (2011), 56–62.
- VS 26: Veenhof, Klaas Roelof, ve Evelny Klengel-Brandt. *Altassyrische Tontafeln aus Kültepe, Texte und Siegelabrollungen, Vorderasiatische Schriftdenkmäler der Staatlichen Museen zu Berlin 26*. Berlin, 1992.

## EKLER

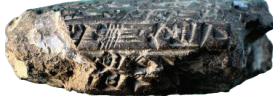
Önyüz



Arka yüz



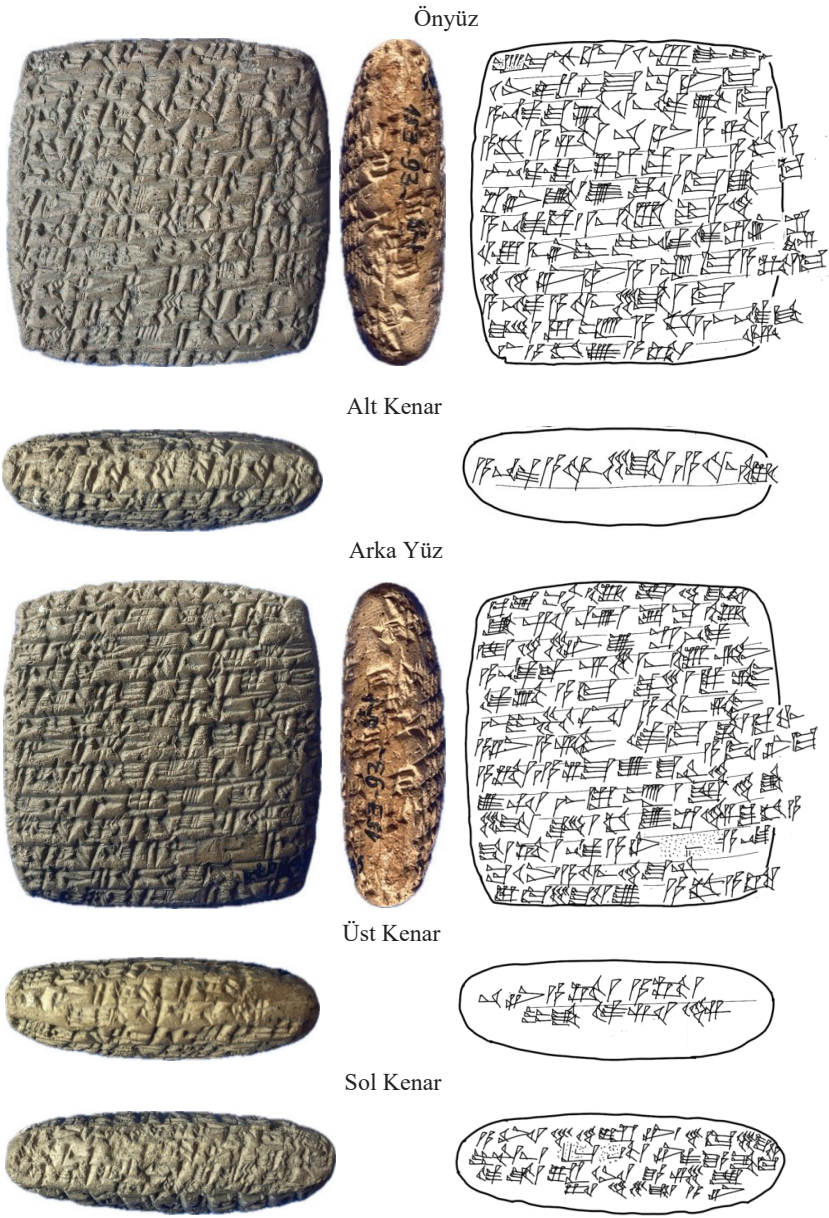
Üst Kenar



Sol Kenar



Şekil 1. Kt b/k 834 Numaralı Belge



Şekil 2. Kt b/k 95 Numaralı Belge

## Extended Abstract

This study provides an in-depth analysis of the concept of *damum* (“blood”) in Old Assyrian cuneiform texts from the Old Assyrian Trade Colony Period, focusing on its various meanings and cultural significance in both Mesopotamia and Anatolian societies. The term *damum*, frequently attested in the Kültepe archives, is used in multiple contexts, including legal, kinship, ritual, and trade. The research explores the semantic diversity of the term through textual examples and linguistic analysis, highlighting how the concept of blood played a fundamental role in shaping legal customs, social structures, and belief systems. Additionally, the study presents an epigraphic analysis of two Kültepe tablets that contain references to *damum*, one previously unpublished and the other partially studied but not thoroughly examined in prior research.

One of the most prominent meanings of *damum* in Old Assyrian texts is its association with “murder” and “blood price” (*diyēt*). In Assyrian legal practice, when an individual was killed, the perpetrator—or, in some cases, the local authorities—was required to pay compensation to the victim’s family. This practice aimed to prevent cycles of revenge killings and maintain social order. Several legal and contractual texts from Kültepe mention the procedures for investigating murders, determining the appropriate amount of blood money, and ensuring that justice was served. Some treaties between Assyrian traders and local Anatolian rulers explicitly state that the local authorities must investigate murders involving Assyrian citizens and either execute the murderer or provide financial compensation to the victim’s family. This practice reflects a sophisticated legal framework for resolving conflicts, where *damum* functioned as both a concept of crime and reparation.

In addition to its legal connotations, *damum* is frequently used to denote kinship and ancestry. The term appears in expressions that emphasize familial bonds, such as “I am your flesh and blood,” reinforcing the idea that blood symbolized identity, lineage, and social belonging. This use of *damum* parallels similar expressions found in many modern languages, demonstrating a long-standing cultural perception of blood as a marker of family ties. A partially studied Kültepe tablet analyzed in this study provides a particularly striking example of this kinship usage, where a speaker reassures a family member of their loyalty by invoking the shared blood relationship.

Another significant aspect of *damum* in Old Assyrian texts is its presence in magical and ritual contexts. In a rare incantation against a black dog, the term appears in a repetitive formula (*damum damamum*), which seems to function as a magical utterance. While the precise meaning of this phrase remains uncertain, it is consistent with later Mesopotamian magical traditions, where blood was often linked to purification rites, protective spells, and sacrificial rituals. The appearance of *damum* in such a context suggests that blood was not only a legal and social concept but also held symbolic and supernatural significance in Assyrian belief systems.

The study also explores instances where *damum* is used to describe the color red or as a metaphor for tree resin. In some economic and trade-related texts, gold with a reddish hue is referred to as “blood gold,” indicating that *damum* was sometimes employed as a descriptor for valuable materials with a deep red coloration. Similarly, a Kültepe document describes cedar resin as “the blood of the cedar tree,” reinforcing the association between blood and substances with a rich, vivid hue. This semantic extension of *damum* illustrates how the term transcended its literal meaning and was applied metaphorically in various domains of life.

The findings of this research have broader implications for the study of ancient Near Eastern cultures. The semantic versatility of *damum* demonstrates that blood was a deeply embedded concept in Old Assyrian society, influencing legal practices, kinship structures, and ritual traditions. Moreover, the presence of similar expressions in modern languages suggests a remarkable continuity in the way human societies conceptualize blood as a powerful symbol of life, death, justice, and identity.

In conclusion, this research not only provides a detailed analysis of *damum* in Old Assyrian texts but also contributes to a broader understanding of how ancient societies conceptualized blood in their legal, social, and ritual practices. The inclusion of new textual evidence further enriches our knowledge of Assyrian and Anatolian interactions during the early second millennium BCE.